

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

129721

**KOCAELİ MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ
ÖĞRENCİLERİNDE İŞ KAZASI SIKLIĞI**

129721

Dr. Hakan GEÇER

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin
İş Sağlığı Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI (MASTER) TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

YÜKSEK ÖĞRETİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DOKÜMANİZASYON MERKEZİ

KOCAELİ
2003

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KOCAELİ MESLEKİ EĞİTİM MERKEZİ ÖĞRENCİLERİNDE İŞ KAZASI SIKLIĞI

Dr. Hakan GEÇER

Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetmeliğinin
İş Sağlığı Programı için Öngördüğü
BİLİM UZMANLIĞI (MASTER) TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem ÇAĞLAYAN

KOCAELİ
2003

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü' ne

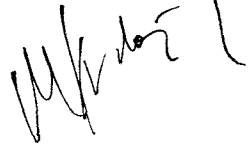
İşbu çalışma, jürimiz tarafından İş Sağlığı Anabilim Dalında BİLİM UZMANLIĞI TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Ünvanı Adı SOYADI

İMZA

Yrd.Doç.Dr. Sarper ERDOĞAN

Üye

Ünvanı Adı SOYADI

İMZA

Yrd.Doç.Dr. Kayıhan PALA

Üye (Danışman)

Ünvanı Adı SOYADI

İMZA

Yrd.Doç.Dr. Çiğdem ÇAĞLAYAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

21.01/2004

Prof.Dr. Nejat GACAR

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde İş Kazası Sıklığı

Bu araştırma Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinin çalışma koşullarının, iş kazası geçirme sıklıklarının ve bunu etkileyen etmenlerin belirlenmesi ile çocuk işçiliğinin önlenmesine katkı sunma amacıyla yapılmıştır.

Araştırmaya Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi'nde öğrenim gören 773 öğrenciden 703'ü (%90.9) katılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmelerinde frekans, aritmetik ortalama, Mann-Whitney U ve ki-kare testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda çalışan çocuk işçilerin sosyo-demografik özellikleri arasında büyük bir çoğunluğunun erkek, ortaokul mezunu olduğu, öğrencilerin çalışmaya başlama yaşının ortalama 14 olduğu, genelde iş öğrenmek-meslek sahibi olmak için çalıştıkları, çırak konumunda ve oto-bakım tamiri ile kuaför iş kolunda çalışan öğrencilerin ve küçük ölçekli işyerlerinin çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin % 71.4'ü altı aylık dönemde bir veya daha fazla iş kazası geçirmiş olup, öğrenci başına düşen iş kazası sıklığı 2.03'tür. Kaza nedenleri arasında ilk sırada % 43.6 ile makinelerin yol açtığı kazaların bulunduğu, % 22.7 ile düşmelerin neden olduğu kazaların ikinci sırayı aldığı, geçirdikleri iş kazaları sonucu öğrencilerin % 11.6' sının üç günden az, % 3.9'unun sekiz gün ve üzeri iş göremez duruma geldikleri, kalıcı sakatlık oluşanların ise % 1.7 olduğu belirlenmiştir. İş kazası ile ilişkili bulunan etmenler, gece çalışma, koruyucu malzeme kullanma ve iş kazaları ile ilgili eğitim alma durumlarıdır.

Sonuç olarak çocuk emeği üzerinde sömürü artan boyutlarda devam etmekte, bunun bir yansıması olarak çalışan çocukların sağlığı başta iş kazaları olmak üzere olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu nedenle ekonomik ve toplumsal gelişmenin sağlanması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi ve işsizliğin önlenmesi, tüm çocuklara her düzeyde eşit, ücretsiz eğitim olanaklarının tanınması çocuk işçiliğinin önlenmesi açısından bir zorunluluktur.

Anahtar Kelimeler : İş kazası, çocuk işçiler, çalışma koşulları, iş kazası sıklığı

ABSTRACT

Frequency of Occupational Injury in the Students of Kocaeli Occupational Education Center

This study has been carried out with the aim of defining the work conditions of the students of Kocaeli Occupational Education Center, their frequency of being injured, the factors affecting this and contributing to prevention of child labor.

703 (90.9 %) out of the 773 students studying at the Kocaeli Occupational Education Center have participated in the study. The statistical analysis used in this study were calculation of frequencies and means, Mann Whitney-U and Chi Square tests.

After the study has been carried out, sociodemographical data has shown that the majority of the children are male, 14 years old graduated from middle school and have the aim of acquiring a profession when they start working, are apprentices in the small sized businesses from otomotive and service sectors. In a six months period 71.4 percent of the students were injured at the workplace once or more and the mean frequency of being injured was 2.03. The most detected cause of an injury was mechanic failure with 43.6 %, falling was second to this with 22.7 %. It has been defined that 11.6 % of students was disable to work less than 3 days after the injury and 3.9 % have got a 8 days or more disability. 1.7 % was total disable after the injury. The factors related to workplace injuries were night work, not using the protective equipment and having been not trained about the workplace injuries.

As a result, the exploitation of child labor is continuing with an increase, and it is the reflection of this that the health of children are affected mostly with the injuries. Thus it is an obligation with the respect of preventing childlabor to provide the economical and social development, to remove the unequity of distribution of wealth and provide to whole children equal and free education opportunities.

Key Words: Occupational injury, child labor, work conditions, frequency of occupational injury

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamı yöneten, bilgi ve deneyimleri ile beni yönlendiren, her aşamada sonsuz desteğini gördüğüm, çalışmalarımı sabırla izleyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Çağlayan'a, iş sağlığı alanına yönelmemi sağlayan ve gereksinim duyduğum her an yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Sarper Erdoğan'a, uzun bir aradan sonra bilimsel bir ortama tekrar girmeme olanak sağlayan Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu'na, her zaman desteklerini gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Nilay Etiler'e ve Yrd. Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz'a, gösterilen kolaylık ve ilgi nedeniyle başta müdür Ali Osman Karabayır olmak üzere Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi'nin tüm öğretmenlerine, yüksek lisans eğitimimin başından beri verdiği destek, yardım ve sevgisinden dolayı eşim Yrd. Doç. Dr. Aynur Geçer' e teşekkür ederim.

Dr. Hakan GEÇER

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Giriş	1
1.2. Amaçlar	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Çocuk Tanımı ve Özellikleri	5
2.2. Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Gelişimi	7
2.3. Çocuk İşçiliği	8
2.3.1. Tanım	8
2.3.2. Dünyada Çocuk İşçiliği	9
2.3.3. Türkiye’de Çocuk İşçiliği	10
2.3.4. Çocuk İşçiliğinin Nedenleri	11
2.3.5. Çocuk İşçiliğinin Yarattığı Sorunlar	13
2.4. İş Kazası	15
2.5. Çocuklarda İş Kazası Boyutu	16
2.6. Çocuk İşçiliği ile İlgili Yasal Mevzuat	18
2.6.1. Uluslararası Sözleşmeler	18
2.6.2. Ulusal Mevzuat	19
2.7. Mesleki Eğitim Merkezleri	19
2.7.1. Eğitim	20
3. GEREÇ VE YÖNTEM	22
3.1. Araştırma Bölgesinin Tanıtımı	22
3.2. Araştırmanın Hipotezleri	22
3.3. Araştırmanın Evreni	23
3.4. Araştırmanın Tipi	23
3.5. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri	23

3.6. Veri Toplama Aracı	24
3.7. Araştırmanın İstatistiksel Analizleri	25
3.8. Araştırma İzininin Alınması	25
3.9. Araştırma Takvimi	26
4. BULGULAR	27
4.1. Araştırmaya Katılan Kocaeli M.E.M. Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	27
4.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çalışma Yaşamına İlişkin Bulgular	31
4.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazaları, Sonuçları ve Çeşitli Etmenlerle İlişkilerine Ait Bulgular	35
5. TARTIŞMA	44
5.1. Araştırmaya Kapsamında Yer Alan Kocaeli M.E.M. Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Bulguların Tartışılması	44
5.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çalışma Yaşamına İlişkin Bulguların Tartışılması	46
5.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazaları, Sonuçları ve Çeşitli Etmenlerle İlişkilerine Ait Bulguların Tartışılması	50
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	56
6.1. Sonuçlar	56
6.2. Öneriler	58
KAYNAKLAR DİZİNİ	59
EKLER	63
EK 1 Veri Toplama Aracı	63
EK 2 Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izin belgesi	70
ÖZGEÇMİŞ	71

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

M.E.M.	: Mesleki Eğitim Merkezi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
PVC	: Polivinil klorür

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. İş kazaları ile meslek hastalıkları sigortasından sürekli iş göremezlik geliri alanların cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı.....	17
Tablo 4.1: Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri.....	28
Tablo 4.2 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin sosyo-ekonomik özellikleri...30	
Tablo 4.3 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin sigara-alkol kullanımına ilişkin bulgular.....	31
Tablo 4.4 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin yaş, çalışmaya başlama yaşı, işyerinde toplam ve günlük çalışma sürelerine ait özellikler.....	31
Tablo 4.5 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin çalışma nedenleri.....	32
Tablo 4.6 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin çalışma koşulları.....	32
Tablo 4.7 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin çalıştıkları işyerlerinin özellikleri.....	33
Tablo 4.8 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin işyerlerinde çalıştıkları maddeler.....	34
Tablo 4.9 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin işyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alma, eğitimi veren kişi, MEM’de iş kazaları ile ilgili ders görme ve düzenli olarak sağlık kontrolünden geçme durumları.....	34
Tablo 4.10 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin geçirdikleri iş kazası sayıları.....	35
Tablo 4.11 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin geçirdikleri iş kazalarının sınıflandırılması.....	37
Tablo 4.12 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin geçirdikleri iş kazaları sonucunda uğradıkları iş göremezlik durumları.....	38
Tablo 4.13 : Geçirilen iş kazalarının SSK’ye bildirilme durumu.....	38
Tablo 4.14 : İş kazası geçiren MEM öğrencilerinde kalıcı sakatlık oluşma durumu.....	38
Tablo 4.15 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerine geçirdikleri iş kazası sonrası yapılan ilk yardım hizmeti.....	39

Tablo 4.16 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin çalışmaya başlama yaşı, günlük ve toplam çalışma süresi ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki.....	39
Tablo 4.17 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin cinsiyet, oturulan yer, Öğrenim durumu, sigara alışkanlığı ve aile birey sayısı ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki.....	40
Tablo 4.18 : Araştırmaya katılan MEM öğrencilerinin çalışma koşulları ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki.....	41
Tablo 4.19 : İşyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alma ve sağlık kontrolünden geçme ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki.....	42
Tablo 4.20 : Öğrencilerin çalıştıkları iş kolu ve iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki.....	43

1.GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. Giriş

Çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamında yer alması çok boyutlu bir olgudur. Yoksulluk, göç, eğitim sisteminin zayıflığı ya da ailenin eğitimin önemini algılayamaması gibi nedenlerle bazı çocuklar küçük yaşlardan itibaren çalıştırılmaktadır. Çocukların çalışma yaşamında yer almaları, yalnızca kendilerini ya da ailelerini ilgilendiren bireysel bir olgu da değildir. Çünkü neden olduğu sorunlar yönünden bu ölçekleri aşmakta, ülke ölçeğinde, hatta uluslararası ölçekte sorunlara ve sonuçlara yol açmaktadır (Fişek, G., 1993).

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nün Ekim-1999 "Çocuk İşgücü Anketi" sonuçlarına göre Türkiye'de 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 88 bin çocuğun % 10.2'si (1.635.000 kişi) ekonomik bir faaliyette bulunmaktadır. Türkiye genelinde ekonomik faaliyette bulunan çocukların % 61.8'ini erkekler, % 38.2'sini ise kızlar oluşturmaktadır. Ayrıca 6-17 yaş grubunda ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların % 57.6'sının tarım, % 21.8'inin sanayi, % 10.2'sinin ticaret ve % 10.4'ünün hizmet sektöründe çalıştıkları belirtilmiştir (www.die.gov.tr, 12.01.2003).

Çocuk işçilik sadece Türkiye' de değil, tüm dünyada var olan bir olgudur. Dünyada 2000 yılında 5-17 yaş arasında yaklaşık 352 milyon çocuk çalışmaktadır. Gelişmiş ülkelerde de çocuk işçiliğine rastlanmakla birlikte bu sorun ağırlıklı olarak geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)' nün istatistiklerine göre, çalışan çocukların 211 milyonu 5-14 yaş arasındadır. Bu yaş grubunda çalışan çocuklardan yaklaşık 127 milyonu Asya-Pasifik bölgesi ülkelerinde, 48 milyonu Afrika ülkelerinde, 17.4 milyonu ise Latin Amerika ülkelerinde bulunmaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde de piyasa ekonomisine geçişle birlikte çocuk işçilik sorunu ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkeler ise nisbeten çok daha iyi durumda olmakla birlikte bu sorundan tamamen kurtulamamışlardır (ILO-IPEC-Action Against Child Labour Implementation Report, 2002-2003).

Çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamına atılmasının bir çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Erken yaşlarda çalışmaya başlamak, çocukların bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. İşyerlerinde kullanılan makineler, kimyasal maddeler ve işyeri ortamının sağlıksızlığı (ışıksız, tozlu, havalandırmasız vs.) çocukların sağlık ve iş güvenliklerini tehlikeye atmaktadır. Öncelikle çalışma yaşamında yetişkinleri etkileyen tüm riskler çocukları daha fazla etkilemektedir. Çocukların çalışma sürecinde ve sonunda kas iskelet sistemleri zedelenmekte ve kimyasal maddelerden daha fazla etkilenmektedirler. İşyerlerinin düzenlenmesindeki ergonomik koşullar ve kişisel koruyucular çocukların antropolojik ölçülerine uymamakta, bunun sonucunda da ergonomik ve kişisel koruyucu kullanamama gibi sorunlar yaşayabilmektedirler. Yetişkinlerin yapmak istemedikleri işler ile fiziksel özellikleri nedeniyle özellikle yaptırılan işler sonucu da ayrıca risk altındadırlar.

Erken yaşta çalışmaya başlayan çocuklar erken yıpranmakta, dolayısıyla gelecekte çalışma güçleri önemli ölçüde azalmaktadır. Yoksulluktan kurtulmak için çalışmak zorunda kalan çocuklar, gerekli eğitimi alamadıklarından, gelecekte daha iyi ücret kazandırabilecek işler yerine vasıfsız emek gerektiren düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmakta ve yoksulluğun kısılacından kurtulamamaktadırlar. (www.disk.org.tr, 22.10.2002).

Ülkemizde 2002 yılında resmi kayıtlara geçen 72344 iş kazası olmuştur. 2002 yılı Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) istatistiklerine göre, 19 yaşından küçük toplam 691 çalışan çocuk işkazası geçirmiştir (www.ssk.gov.tr, 17.11.2003). Bu sayılar 19 yaş altındaki sosyal güvenlik kapsamındaki çocuklara aittir. Bu sayılara Türkiye genelinde sigortasız ve kayıt dışı olarak çalıştırılan çocuklar da eklendiğinde geçirilen iş kazası ve meslek hastalığı boyutlarının daha da geniş olacağı belirginleşmektedir.

İngiltere'de çalışan çocuklar ve iş kazaları üzerine yapılan bir çalışmanın bulguları, çalışan çocukların esnek ve ucuz işgücü olarak kabulünün yalnızca gelişmekte olan ülkeler değil, gelişmiş ülkeler için de önemli bir sorun olduğunun izlerini taşımaktadır. Çalışma yaşamında çocuk olgusunun, çocuk istihdamının sağladığı esneklik göz önüne alındığında en azından kısa ve orta erimde süreceği beklenmektedir. Bu noktada kısa erimde, çalışma ortamında çocukların

karşılaştıkları riskleri ortaya çıkarmak ve çalışma yaşamını olumlulaştırma çabaları ön plana çıkmaktadır. Bu çabalar, ilk olarak çalışma ortamında geçirilen kaza ve hastalıkların çocukların yaşamına görünenin ötesinde zarar vermesi, ikinci olarak ise bu kaza ve hastalıkların önlenabilir nitelikte olması nedeniyle önem taşımaktadır (Gökbayrak, 2003).

İş kazalarının önlenmesinde en önemli konulardan birisi uygun kayıt sistemlerinin kullanılmasıdır. Çok defa hafif yaralarla atlatılan ve hatta bir yaralanma oluşturmeyen kazalar gözden kaçmaktadır. Küçük büyük tüm kazaların kayda alınması, küçük kazaların büyük kazaların habercisi olması açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda düzgün tutulan kaza kayıtları, kaza çözümlemelerine, kaza istatistiklerinin ortaya konmasına ve çeşitli kaynaklardaki değerlerle karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlamaktadır (Dabak, 1992).

Gereğesi ne olursa olsun, çocukların üretimde çalıştırılmaları desteklenemez; ama çocuklar çalıştırılmasın demek, çocuk çalıştırılmasını yasaklayan yasal düzenlemeleri uygulamaya sokmak, ilgili kişi ve kuruluşları çocuk çalıştırılmasını önlemeye çağırmak sonuç almaya yetmemekte, çalışan çocukların sayısı giderek artmaktadır (Derrien, 1994).

Çocuk çalışanların, hangi işlerde, hangi koşullarda neden çalıştırıldıklarının anlaşılması; çocuk çalışanların çalışma yaşamında karşılaştıkları risklerin tanımlanması, en ağır risklerle iç içe yaşayan en korumasız çocuk kümelerinin belirlenmesi ve çocuk çalıştırılmasını destekleyen siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel nedenlerin kavranması gerekmektedir (Derrien, 1994).

Türkiye’de en yoğun sanayileşmenin yaşandığı illerden biri olarak Kocaeli’nde çocuk işçiliği ve çalışan çocuk kavramlarının ele alınması ve sorunun boyutlarının ortaya konması bu açılarından önemlidir.

1.2. Amaçlar

Bu araştırmanın amacı, giriş bölümünde bahsedilen bilgiler ışığında, Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi (M.E.M.) öğrencilerinin :

- 1- Sosyo-demografik özelliklerinin ortaya konması,
- 2- Çalışma koşullarının saptanması,
- 3- İş kazası geçirme sıklığı ve bunu etkileyen etmenlerle ilişkisini araştırmaktır.

Kısa dönemli bu amaçlardan başka, elde edilen verilerin ilimizde ve Türkiye’de çocuk işçilerde iş kazalarının önlenmesinden öte çocuk işçiliğinin önlenmesine katkı sunması amaçlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Çocuklar bir toplumun en değerli varlıklarıdır. Toplumların varlıklarını sürdürmesinde ve geleceğe taşınmasında en önemli unsurlardır. Varolan sosyoekonomik eşitsizlikler nedeniyle ne yazık ki tüm çocuklara sağlıklı gelişmeleri için ideal olanaklar sağlanamamakta ve bazıları çok erken yaşta çalışma yaşamına itilmektedir.

2.1. Çocuk Tanımı ve Özellikleri

Çocuğun tanımı ve toplumsal konumu ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, evrensel olarak oluşturulan ölçütler bu konuda yol gösterici olmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşına kadar her insanı çocuk olarak kabul etmektedir.

Çocuk; yetişkinlerin dünyasına bağımsız olarak katılabilecek duruma gelinceye kadar, fiziksel, zihinsel ve psikolojik gelişimi için yetişkinlerin korumasına gerek duyan kişidir (Silva, 1993).

Çocukluğun sosyolojik, psikolojik, tıbbi olarak çeşitli tanımları vardır. Sosyolojik olarak çocuk, toplumun aile çekirdeğini oluşturan ana-baba-çocuk üçlüsünün öğelerinden biridir, doğa-toplum-bilinç süreçlerinde işleyen üç devimli genel evrim yasasının insansal belirimidir (Hançerlioğlu, 2001).

Tıbbi olarak çocukluk çağı, döllenme anında başlamakta ve ergenliğin tamamlanmasına kadar devam etmektedir. Bütün diğer canlılara kıyasla insanda çocukluk çağı çok daha uzundur (16-18 yıl). Tek hücre olarak yaşama başlayan insan yavrusu, haftalar, aylar ve yıllar boyunca büyümekte, gelişmekte; birçok kompleks becerileri yapabilen, düşünme ve düşüncelerini ifade edebilme yeteneği olan, kişilik sahibi bir yetişkin şeklini almaktadır (Neyzi ve Ertuğrul, 1998).

Çocuklarda anatomik ve fizyolojik özellikler yaşa göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle çocukluk çağı dönemlere ayrılmaktadır;

1- Doğum öncesi dönem:

-Embriyonal dönem (0-10 hafta)

-Fetal dönem (10 haftalıktan doğuma kadar)

2- Doğum sonrası dönem:

-Yenidoğan dönemi (0-4 hafta)

-Süt çocukluğu dönemi (1ay-12 ay)

-Oyun çocukluğu dönemi (1-3 yaş)

-Okul öncesi dönem (4-5 yaş)

-Okul çocukluğu dönemi (kızlarda 6-10 yaş, erkeklerde 6-12 yaş)

-Ergenlik dönemi (kızlarda 10-16 yaş, erkeklerde 12-18 yaş) (Neyzi ve Ertuğrul, 1998).

Çocuk organizmasını erişkinden ayıran en önemli özellik sürekli bir büyüme, gelişme ve değişim süreci içinde olmasıdır. Çocukta sağlık durumunu bozan durumlar, büyüme ve gelişme sürecini yavaşlatmakta, durdurmakta ya da normalden saptırmaktadır. Patolojik etmenlerin büyüme ve gelişme üzerine etkisi çocuğun yaşı ne kadar küçükse o derece belirgin ve kalıcı olmaktadır. Büyüme ve gelişmenin temposu, belirli dönemlerde hızlanma ve yavaşlamalar göstermektedir. Fetal yaşamda çocuk en hızlı şekilde büyümekte ve gelişmektedir. Doğumdan sonra da başlangıçta hızlı olan büyüme ve gelişme giderek yavaşlamaktadır, 3-4 yaş ile 9-10 yaş arasında büyüme oldukça düz ve göreceli olarak yavaş bir tempo izlemekte, ergenlik dönemine yaklaşırken yeniden bir hızlanma göstermektedir (Neyzi ve Ertuğrul, 1998).

Ergenlik çağı, hem bedensel, hem de psikolojik açıdan birçok temel değişikliklerin olduğu bir çağdır. Kızlarda gözlenen değişiklikler daha erken yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Bedensel gelişim sırasında kızlarda kas gelişimi, erkeklerinkine göre ikinci planda kalmaktadır. Bedensel gelişimin yanı sıra bireyin diğer yönleri de gelişmeye devam etmektedir. 12 ile 18 yaş arasında zihinsel gelişim somut operasyonlardan formel operasyonlara geçmektedir. Formel operasyonlar düzeyine gelen birey artık yetişkin dünyasıyla tam bir iletişim içine girmeye hazır hale gelmektedir. Formel operasyonlar gelişirken bireyin kişilik yapısı da gelişmekte ve bireyin ahlak anlayışında olduğu kadar kendini algılayışında da temel değişiklikler olmaktadır.

Özdeşleşme ve arkadaşlık bu devredeki sosyal ve duygusal gelişimin iki önemli yönünü oluşturmaktadır. Ergenlik çağında gelişmekte olan bireyin kendi benliğini bulması ve tanımlaması, başka bir deyişle özdeşleşmesi en önemli

basamağı oluşturmaktadır. Bu aşamada birey hem cinsel hem de mesleki olarak, benliğini oluşturma çabası içine girmektedir. 12-18 yaş arası, ergenin arayış içinde olduğu, ana-baba ve çevresine en çok ters düştüğü ve kendisiyle toplum arasındaki dengesizliği en yoğun olarak yaşadığı bir evredir (Cüceloğlu,1993).

2.2. Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Gelişimi

Orta Çağ'da, yaklaşık olarak beşinci ve onüçüncü yüzyıllar arasında, insanlar çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak görmemekte ya da altı ve 18 yaş arasındaki yılları belirleyici olarak kabul etmemekte, büyüyen insanın bakım ve beslenme gereksinmesini dikkate almamaktaydılar. Çocuklar görünüşte küçük yetişkinler gibi görülmektedirler. Modern anlamdaki çocuk ve çocukluk terimlerine Orta Çağ'da rastlanmamaktadır. Orta Çağ'da çocukluğun nasıl algılandığını anlamak için çok önemli bir anahtar, insanların içinde yaşadığı koşullar hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bebek ölüm oranları çok yüksek olduğundan altı yaşından küçük çocuklar ailenin üyesi kabul edilmemekteydi. Anne babalar sıklıkla onları kaybettiklerinden çocuklarına derinden bağlanmaktan kaçınmaktaydılar (Gander and Gardiner, 1993).

Çocukların yetişkinler gibi düşüncelere ve güdülere yetenekli oldukları, fakat onlardan daha aptal oldukları kabul edilmekteydi. Buna uygun olarak yetişkinler çoğu zaman çocuklardan yararlanmakta ve onların kendilerine hizmet etmelerini beklemekteydiler (Greenleaf, 1978).

Orta Çağ'da bildiğimiz resmi eğitim kavramı da mevcut değildi ve bunun sonucu olarak çoğu çocuk için okul da yoktu. Bunun yerine çıraklık hemen hemen eğitimin evrensel biçimini oluşturmaktaydı (Greenleaf, 1978).

Çocuğa karşı duyarlılık 1500'lü yılların sonunda gelişmeye başladı. Yetişkinler çocuğa artık kişisiz bir varlık olarak bakmamaktaydı ve 1600'e gelindiğinde çocukluk yetişkinlikten farklı olarak görülmekteydi. 1600 ile 1800 yılları arasında çocukların eğitimine ilişkin tutumlarda bir devrim ortaya çıktı. Üniversiteler kuruldu; eğitimciler ve ahlakçılar tarafından, insanların masum doğduğu ve yaşlı kişilerin gençlerin masumluğunu koruma görevini üstlenmeleri, uygun yollar göstererek onlara rehberlik etmeleri gerektiği konusunda toplum

bilinçlendirilmeye çalışıldı (Plumb, 1976). Üst ve orta sınıf arasında 1700'lere gelindiğinde ayrı ve biçimlendirici bir dönem olarak çocukluk kavramı kabul edildi. Ama yoksullar arasında eski tutumlar kaldı ve çocuklar yetişkinlerin dünyasını paylaşmayı sürdürdüler. Yirminci yüzyıl, çocuğu gerçek dünyadan “korumayı” sürdürdü. Yasalar çocukların çalışmasını ve sömürülmesini yasakladı (Gander and Gardiner, 1993).

2.3. Çocuk İşçiliği

2.3.1. Tanım

“Çalışan çocuk” ve “genç işçi” kavramları farklı sosyal yapılara sahip toplumlarda farklı anlamlar içermektedir. “Çalışan çocuk” ve “genç işçi” tanımında bir ülkeden diğerine, gelişmiş bir ülkeden gelişmekte olan bir ülkeye, ülke içinde kırdan kente farklılıklar görülmektedir (Karabulut, 1996).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaş altındakiler çocuk olarak tanımlanmış olsa da, iş hukuku açısından çocuk, yani çalışan çocuk kavramı farklılıklar göstermektedir (Centel, 1997).

ILO, 138 sayılı sözleşmesi ile çalışma yaş sınırını 15 olarak benimsemiş dolayısıyla 15 yaşın altında çalışanları “çocuk işçi” olarak nitelendirmiştir. Türkiye her iki sözleşmeyi de imzalayarak bu ölçütleri kabul etmiştir. Daha önce Türkiye’de çalışma yaşamına ilişkin farklılıklar bulunurken “Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Eğitim Yasası”nın kabulüyle çalışmaya başlama yaşı ülkemiz için “15” olarak netleşmiş oldu. 15 yaşın üstündeki işçiler için de çalışma koşullarına ilişkin kısıtlamalar getirilerek, gelişmelerini tamamlayamamış olan bu işçilerin korunması hedeflenmiştir (www.disk.org.tr, 22.10.2002).

T.C. Anayasası madde 67’ye göre “15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak çocukların sağlık ve gelişmelerine, okul veya mesleki eğitim ve mesleğe yönelme programlarına devamlarına yahut öğrenimden faydalanma kabiliyetlerine zarar vermeyecek nitelikteki hafif işlerde 13 yaşını doldurmuş

çocukların çalıştırılmaları mümkündür” şeklinde çocukların iş yaşamındaki durumları belirtilmiştir (T.C. Anayasa Kitapçığı, 2001).

2.3.2. Dünyada Çocuk İşçiliği

ILO'ya göre, dünyada yaşları 5-17 arasında olan yaklaşık 352 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Bu da, dünyada 5-17 yaş arasındaki yaklaşık her 5 çocuktan birinin işçi olduğu anlamına gelmektedir (ILO-IPEC-Action Against Child Labour Implementation Report, 2002-2003). Çocuk işçilerin 179 milyonla büyük çoğunluğu, çocukların fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimini tehlikeye atan, aralarında kölelik, seks malzemesi, savaşlarda asker, zararlı kimyasallarla çalışma ve ağır işçilik gibi en kötü koşullarda çalıştırılmaktadır (Özgür Politika Gazetesi, 12.06.2002).

Gelişmiş ülkelerde bile 15 yaşın altındaki 2.5 milyon çocuk, tarım, inşaat, tekstil atölyeleri ve ayakkabı fabrikalarında kötü ve tehlikeli koşullarda çalıştırılmaktadır. Ayrıca, bu koşullarda çalışan 11.5 milyon yetişkinin de 15-17 yaşlar arasında olduğunu bilinmektedir. ABD’de 120.000, İspanya’da 200.000, İtalya’da 400.000 ve İngiltere’de 2 milyondan fazla çocuk çalışmaktadır. Tütün endüstrisinin hakim olduğu Malawi’de, onbinlerce çocuk tütün yapraklarının toplanması ve kurutulması işlerinde kullanılmaktadır. Ekvador’da 7-8 yaşları arasındaki çocuklar, günde dokuz saat muz tarlalarında çalıştırılmaktadır. Kakao üretiminde dünya birincisi olan Fildişi Kıyısı’nda, binlerce çocuk-köle tarlalarda çalışmak zorunda bırakılmaktadır (Ramonet, 2002).

120.000’i Afrika’da olmak üzere 300.000 civarında çocuğun askeri birliklerde, asker, aşçı, haberci ve seks kölesi olarak çalışmaya zorlandığı tahmin edilmektedir (The State of the World’s Children 2003, UNICEF).

2.3.3. Türkiye’ de Çocuk İşçiliği

Çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamında yer almaları, giderek daha fazla çocuğun çeşitli alan ve işkollarında çalışma olgusu, Türkiye’de de önemli bir toplumsal sorun olarak ağırlığını hissettirmektedir. Gelişmekte olan bir ülke konumundaki ülkemizde yoksulluk, eğitim sisteminin beklentilere yanıt verememesi ve işverenlerin ucuz işgücünü tercih etmeleri çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamına katılmalarında önemli etkenlerden olmaktadır (Canbaz, 2003).

Ülkemizde çocuk çalışmasının kaynağı oldukça eskilere dayanmaktadır. İnsanın ilk kez besinini elde etme çabasını izleyen işin, oğluna-kızına öğretilmesi ve devredilmesi uygulaması, işin ustasından çıracağına öğretilmesine dönüşmüş; saptanabildiği kadarıyla, ülkemizde 13.yüzyılda bu sistem “Ahilik” sistemi adı altında örgütlenmiştir. Ahilik sistemi ve onu izleyen Gedik sistemi, 19.yüzyıl başlarına kadar ağırlığını korurken, Osmanlı İmparatorluğu’nda ağırlık kazanmaya başlayan kapitalist girişimlerle bağdaşmazlığı dolayısıyla, “sistem” 1908’de tamamen yasaklanmıştır. Ancak, lonca sisteminin ortadan kaldırılması, usta-kalfa-çırak ilişkisini ve meslek eğitimi biçimini değiştirememiş ve günümüze kadar yeni koşullara uyarak gelmesini engelleyememiştir (Fişek, G., 2003).

1926 yılında çıkarılan Borçlar Yasası, “çıraklık sözleşmesi” yapılmasını olanaklı kılarken; çıraklık-kalfalık-ustalık sisteminin kurallarına ilişkin herhangi bir düzenleme getirmemiştir. 1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı Çıraklık Kalfalık ve Ustalık Yasası’na kadar herhangi bir düzenleme ortaya konulamamıştır. Bu yasanın çıkarılmasını izleyen yıllarda elde edilen deneyimler, 1986 yılında 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Yasası’nın çıkarılmasını ve hızla ülke düzeyinde uygulamaya geçirilmesini getirmiştir. Bugün Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından yönlendirilen uygulama ile, bu Bakanlığa bağlı Mesleki Eğitim Merkezleri’nde 18 yaşından küçük çocukların kayıt olabildiği ve kısmi sosyal sigorta olanaklarından yararlanarak teorik-pratik eğitimlerin sürdürülmesi sağlanabilmektedir (Fişek, G., 2002).

Türkiye’de çocuk işçilerin sayısal durumu incelendiğinde, DİE’nin “2002 Hane Halkı İş Gücü” anketi sonuçlarına göre Türkiye genelinde 12-17 yaş

grubunda çalışan çocukların sayısı 1 milyon 248 bin kişidir. Aynı yaş grubundaki çocuk istihdamı geçen yıla göre %17.2 (259 bin kişi) azalmıştır. 12-17 yaş grubunda çalışan çocukların % 32.4'ü (404 bin kişi) kentsel yerlerde bulunmaktadır. Türkiye genelinde bu yaş grubunda çalışan çocukların % 58.7'sini erkek çocukları oluşturmaktadır (www.die.gov.tr, 12.1.2003).

2.3.4. Çocuk İşçiliğinin Nedenleri

Tarihsel olarak bakıldığında, çocukların her devirde çalıştığı görülmektedir. Zaten çocuk kavramının ayrı bir toplumsal kategori olarak ortaya çıkması son 150 yıl içinde oluşmuştur. Bunun nedeni de sanayileşmeye bağlı olarak modernleşme, modern devlet anlayışının ortaya çıkması, eğitimin kurumlaşması, kapitalizmin yeni tüketici kesimlere olan gereksinimidir. Bu tarihten önce çocuklar, özellikle de fakir halk kesimlerinin çocukları hep çalışmışlardır. Ancak sanayi devrimiyle birlikte çocuk işçiliğinin niteliğinde ve niceliğinde önemli bir değişim olmuştur. Çünkü sanayileşme hızlı bir işçileşme sürecini başlatmış, kırsal kesimden kentlere, sanayi alanlarına gelen aileler çocuklarıyla birlikte bu yeni alanda çalışmaya başlamışlardır. Vahşi kapitalizm olarak adlandırılan bu dönemde çok küçük yaştaki çocuklar, çok ağır koşullarda 18 saati bulan günlük çalışma temposu içinde, çok düşük ücretler karşılığında çalışmışlardır. İngiltere'de sanayi devriminin ilk yıllarında çalışan işçilerin 2/3'ünü kadınlar ve çocuklar oluşturmaktaydı. İmalat sektöründe genellikle 8-9 yaşındaki çocuklar çalıştırılmakta, yemekler ve aralar hariç çalışma günü çoğunlukla 14-16 saat sürmekteydi (Engels, 1974). 1835 İngiltere'sinde 13 yaşından küçük 24 bin çocuk pamuk endüstrisinde çalışmaktaydı. Sanayileşmiş ülkelerde bugünkü duruma, yüzyıllar süren sınıf mücadeleleri sonucunda gelinmiş olmasına karşılık bu ülkelerde bile halen çocuk işçilere rastlanılmaktadır (Duyar ve Özener, 2003).

Çocukların çalıştırılması tarihin her döneminde karşımıza çıkan bir olgu olmasına karşın, "çocuk işçiliği" kavramı çok eskilere uzanmaz. Kavramın ortaya çıkışında, çocuk emeğinin nitelik değiştirmesinin önemli bir payı vardır. Sanayileşme çalışan çocuk sayısındaki önemli artışlara değil, çocuk emeği ve

istismarının niteliğinde büyük dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönemde daha çok yetişkin erkeklere özgü olan “emek-yoğun” işler artık makineler aracılığıyla kadın ve çocuklar tarafından da kolayca yapılabilir hale gelirken, küçük işletme sahipleri de sanayi kapitalizmi karşısında varlıklarını koruyamayarak dağıldılar. Buralarda çalışanların büyük imalathane ve fabrikalara işçi olarak başvurmaktan başka çareleri yoktu. Böylece çocuklar, tarihte ilk kez geniş kitleler halinde “kurumsal” işgücü konumuna düştüler. “Çocuk çalışması”nın bu aşamadan sonra “çocuk işçiliği”ne dönüştüğü söylenebilir (Duyar ve Özener, 2003).

Özellikle 1990'larla birlikte ortaya çıkan küreselleşme olgusu, ülkeler arasındaki uçurumu derinleştirmiştir. Birleşmiş Milletler (BM)'in “İnsan Gelişimi” konulu raporuna göre, dünyanın en fakir % 20'lik kesimi küresel hasılanın daha önce % 2-3'ünü kazanırken, şimdi bu oran % 1.1'e düşmüştür ve durum daha da kötüleşmeye devam etmektedir. Bu, her yıl daha fazla sayıda çocuğun aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmaya başladığı anlamına gelmektedir (www.disk.org.tr, 22.10.2002).

Küreselleşme fakirliği artırmanın yanında farklı mekanizmalarla da çocuk işçiliğinin artmasına yol açmaktadır. Küresel rekabet içerisinde daha fazla kar etmeye çalışan sermaye, çareyi kural dışı bir biçimde üretim yapmakta bulmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke devletlerinin de göz yummasıyla sermaye, her türlü yasal denetimden uzak istediği koşullarda işçi çalıştırmaktadır. Maliyeti düşük olduğu için çocuk işçiler tercih nedeni olmaktadır. Bu yöntem sadece ulusal sermaye için değil uluslararası sermaye için de önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Tanınmış bir çok büyük firma, taşeronlar aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerdeki çocuk emeğinin sömürsünden yararlanmaktadır. İngiltere Hükümeti'nin onayladığı bir rapora göre, Hindistan'da İngiltere için spor malzemeleri üreten İngiliz firmaları, aralarında yedi yaşında çocukların da olduğu yaklaşık 30 bin çocuğu çalıştırmaktadır (www.disk.org.tr, 22.10.2002).

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük iki sorunu yoksulluk ve bununla mücadele edecek araçlardan yoksunluktur. Çocukların erken yaşta çalışma yaşamına atılmasında, ekonomik gereksinimler ve gelecek kaygısı birincil nedendir. Çocukları çalışma yaşamına iten bir diğer etmen, işsizlik ve yeni iş alanlarındaki yetersizliklerdir. Ergin yaşa geldiğinde elde edebileceği, insanca bir yaşam

sürmesine elverecek bir ücret sağlayan ve onun sağlığını bozmayan bir işte çalışmak, ne yazık ki, gelişmekte olan ülke çocuklarından pek azı için erişilebilir bir düş olmaktadır (Fişek, G., 2002).

Gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı hızlı nüfus artışı, aşırı ve düzensiz kentleşmeye, dolayısı ile kentsel işsizlik ve gelir dağılımı sorunlara yol açmaktadır. Bu ortamda çocuk emeğinin kullanımı giderek yaygınlık kazanmaktadır. Aile gelirindeki hızlı düşüşler karşısında, tüm aile üyelerinin çalışmak zorunda kalmaları ve özellikle küçük yaşlarda çalışma yaşamına atılmaları kaçınılmaz olmaktadır (Baştaymaz, 1990: Karabulut'tan, 1996).

Öte yandan, işverenlerin çeşitli nedenlerle çocuk işgücünü tercih etmeleri, çocukların çalış(tırıl)masında önemli bir etkendir: Çocukların ucuz işgücünü oluşturması, çocukların bazı işler için uygun olması, haklarını arayamaması, işverenlerin çocuk işgücünü tercih etme nedenleri olarak sıralanabilmektedir. Çocuğun çalışması, ailesi için “gelir”, çocuğu çalıştıran için “ucuz emek” anlamına gelmekte; çalışan çocuk için ise, “para kazanma” olgusu, büyüme, yetişkin olma olarak algılanmaktadır (Baştaymaz, 1990 : Karabulut'tan, 1996).

2.3.5. Çocuk İşçiliğın Yarattığı Sorunlar

Çocuk doğduğu andan başlayarak doğal çevreye katlanmak zorunda kalmaktadır. İnsanlar doğal çevrelerini sınırlı ölçüde değiştirebilmekte ve ancak olanakları varsa zararlarından korunabilmektedirler. Çalışma ortamı ise, insanın üretim etkinliğini gerçekleştirebilmek için kurduğu, ürettiği, yarattığı her şeyi kapsamaktadır. Çalışma ortamının pek çok ve farklı bileşeni vardır. Bunlar beş grupta toplanabilir:

- 1-Çalışma alanları ve yerleri,
- 2-Çalışma çevresi,
- 3-Aletler, makineler, aygıtlar,
- 4-Maddeler ve ürünler,
- 5-Tesisler ve işlemler.

Çocuk üretim etkinliğinin türüne ya da yaptığı işe bağlı olarak, olası risklerin biri, ikisi veya tümü ile karşı karşıya kalmaktadır. Fiziksel risklerin birikebilme özelliklerine de ayrıca dikkat etmek gerekmektedir (Derrien, 1994).

Erken yaşta çalışma yaşamına atılmanın çocuk işgücü üzerindeki olumsuz etkileri arasında eğitimden kopuş öncelikli bir yere sahiptir. Eğitim ile işin sorumluluklarını bir arada yürütemeyen ve aile gelirine katkıda bulunmak zorunda bırakılan çocukların, işi eğitime tercih etme oranları yüksektir.

Öğrenim ve gelişme durumunda olan, boş zamanlarını oyunla ve kendilerini geliştirecek sosyal aktivitelerle geçirmeleri gerekli olan ancak tüm bu haklardan yararlanamadıkları gibi bir de çalışmak zorunda olan “Çalışan Çocuklar” okula gidememekte, yaşlarına göre ağır koşullarda ve sağlıksız ortamlarda çok uzun saatler çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Buna karşın çok düşük ücretler almaktadırlar. İş yerlerinde yetersiz güvenlik koşulları, bilgi eksikliği ve bilinçsizlik nedeniyle uğradıkları kazalarda ya sakat kalmakta ya da çocuk yaşta ölüp gitmektedirler (Müftü, 2001).

Çalışan çocukların çalışma koşulları ile ilgili olarak karşılaştıkları sorunları; uzun çalışma süreleri, düşük ücret, işçi sağlığı ve iş güvencesi hizmetlerinden yeterince yararlanamama, sağlıksız çalışma ortamı, kötü beslenme ve sosyal güvenceden yoksunluk olarak sıralamak olanaklıdır. Ayrıca toplu hak arama ve örgütlenme olanaklarından yoksun olmaları nedeniyle, sorunlarla mücadelede çoğu kez tek başlarına savaş vermek durumunda kalmaktadırlar (Serter, 1997).

Çocuğun iş gücü içinde bulunmasının, psiko-sosyal gelişimi üzerinde ağır ve kötü etkileri olmaktadır. Çocuğun sağlıklı psiko-sosyal gelişimi için boş zaman, oyun ve eğlence kesinlikle gereklidir. Sosyal iletişimi kısıtlanmış, hergün uzun saatler çalışan çocukların ruhsal gelişimleri kaçınılmaz şekilde bozulmaktadır. Genelde çocukların çalışması öğrenimlerinin, eğitimlerinin, gelişimlerinin ve topluma katılmalarının zararına olmaktadır (Shah, 1993).

Çalışan çocuklar iş kazaları, yaralanma ve meslek hastalıkları gibi birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Yetişkinlere oranla birikimleri az olan çocuklar, daha zayıf bünyeleri ile teknik araç ve gereçler karşısında daha büyük risk altında olmakta, kimyasal zehirlenmeler, solunum yetersizlikleri, iskelet yapısındaki bozukluklar ve gürültü ile yüz yüze gelmektedirler (Kutluay, 1993).

Çocuk işçiler, güvenli çalışma yöntemleri konusunda yeteri kadar deneyim ve bilgiye sahip olmadıklarından iş kazalarına daha fazla maruz kalabilirler (Forastieri, 2002).

Çocukların, kısmen de olsa kendi yaşamlarını kazanmaları ve kendi kendilerine bakmaları, potansiyel olarak zedeleyici sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca çalışma koşulları çocuğun fiziksel gelişimi için çok zararlı olabilmektedir. Çocuk işçiler kendi çıkarlarını koruyacak şekilde örgütlenememekte, böylece çalışan kesimin bu en zayıf grubu, aynı zamanda çıkarını korumak için de en az olanağa sahip grubunu oluşturmaktadır (Silva, 1993).

Çalışan çocukların büyük bir bölümünün kayıtdışı sektörde istihdam edilmekte oluşu, iş kazası ve meslek hastalıkları konusundaki riskleri arttırmaktadır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda gerekli önlemleri almayan işletmeler içinde kayıtdışı sektörde faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmelerin yanısıra, formel sektörde yer alan küçük işletmelerden de söz etmek olanaklıdır. SSK'nun 1994 yılı verileri, iş kazalarının % 96'sının 1-10 işçi çalıştıran küçük işletmelerde meydana geldiğini ortaya koymaktadır (Serter, 1997).

2.4. İş Kazası

İnsanlığın temel gereksinmelerinin karşılanması, üretim etkinliği ile sağlanabilmektedir. Üretimi gerçekleştirebilmek için ise; işyeri, üretim araçları, enerji kaynakları, hammadde ve yardımcı maddeler ile çalışan insana gereksinim duyulmaktadır. Çalışan insanın işyerinde üretim araçlarını kullanarak bir görev yapması, bir üretimi gerçekleştirmesi sırasında çeşitli etmenlerle karşı karşıya bulunması iş kazalarına maruz kalmasına neden olmaktadır (Yılmaz, 2003).

Kaza, nerede, ne zaman, nasıl olacağı, ne şiddette ve ne kadar hasar yapacağı önceden bilinmeyen ve beklenmeyen bir olaydır. İş kazası, işin yürütümünde meydana gelen kazadır (Fişek, G., 29 October 2002).

ILO tarafından iş kazası "planlanmamış ve beklenmeyen bir olay sonucunda

sakatlanmaya ve zarara neden olan bir durumdur” şeklinde tanımlanmıştır (Orhun, 1993). Bu genel tanım çerçevesinde, her ülke kendi yasaları ile iş kazasını tarif etmiştir.

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu Madde 11-A’ya göre iş kazası aşağıdaki hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaydır:

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- c) Sigortalının işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanda,
- e) Sigortalının işverence sağlanan bir taşıtta işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmesi sırasında meydana gelen kazalardır (Sosyal Sigortalar Kanunu, 2001).

Daha kısa, açık ve anlaşılır bir tanım şöyle yapılabilir: İşveren tasarrufu altında oluşan bütün kazalar, iş kazasıdır (Sabuncu, 1996).

2.5. Çocuklarda İş Kazası Boyutu

Kazalar adölesanlarda (12-20 yaş) başta gelen ölüm nedenidir. En yaygın kategori olan motorlu araç kazalarını, yanıklar, düşmeler ve zehirlenmeler izlemektedir (Rudy and Kurowski, 1998).

İş kazaları konusunda resmi kayıtlara sahip olan Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) verileri, niteliksiz ve acemi işçilerin daha çok iş kazasına uğradığını göstermektedir (www.ssk.gov.tr, 17.11.2003)

Aşırı çalışma, yorgunluk ve dikkatsizliğin iş kazalarını yaratan en önemli faktörler olduğu, çocuk ve genç işçilerin normal çalışma sürelerinden daha çok çalıştıkları, beslenme yetersizlikleri, biyolojik güçsüzlükleri nedeniyle çocukların yorgun düştükleri dikkate alındığında, diğer yetişkin işçilere göre daha sık iş kazasına uğrama olasılığı ortaya çıkmaktadır. Çocukların bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı gelişebilmeleri ve gelişmelerini tamamlayabilmeleri için bu dönemi

çalışma yaşamının dışında geçirmeleri gerekmektedir. Çocuk işçilerin çalışırken, kalp atışlarının hızlandığı ve zorlu hareketlerde nefes darlığıyla karşılaştıkları görülmektedir. Çocuk ve genç işçiler böyle durumlarda görme keskinliğini yitirebilmekte, belkemiği çeşitli pozisyonların etkisiyle deforme olabilmektedir. Diğer yandan devamlı çalışma sonucu çocuklarda % 40 dolayında taban çöküklüğünün olduğu saptanmıştır (Akbulut, 1982).

ABD’de 16-17 yaşındaki gençlerde bir işte çalışırken yaralanma nedenli ölümlerin yıllık olarak ortalama 67 olduğu (1980-1989) saptanmıştır (Runyan and Zakocs, 2000).

Türkiye’de iş kazaları ile meslek hastalıkları sigortasından sürekli iş göremezlik geliri alanların cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 2.1’de verilmektedir (www.ssk.gov.tr, 17.11.2003).

Tablo 2.1. İş kazaları ile meslek hastalıkları sigortasından sürekli iş göremezlik geliri alanların cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı

Yaş Grupları (*)	2002		
	Kadın	Erkek	Toplam
-14	0	0	0
15-17	5	32	37
18-24	90	1076	1166

(*) Yaş grupları Avrupa Birliği standartlarına göre düzenlenmiştir.

Tablo 2.1’den de görüldüğü gibi 2002 yılında 17 yaş altı gençlerde 37 kişi iş göremezlik geliri almaktadır. 15-17 yaş grubunda 5 kadın, 32 erkek iş kazası nedeniyle iş göremez hale gelmiştir.

2.6. Çocuk İşçiliği ile İlgili Mevzuat

Yasa, tüzük ve yönetmeliklerin çok ve ayrıntılı olması nedeniyle ilgili mevzuat iki grupta incelenmiş ve sadece başlıklar halinde verilmiştir.

2.6.1. Uluslararası Sözleşmeler

18 Yaşın Altındakilerin Çalıştırılacakları Alanları ve Çalıştırılma Koşullarını Düzenleyen ve Ülkemizce İmzalanan Uluslararası Sözleşmeler:

- 1- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi,
- 2- Avrupa Sosyal Şartı,
- 3- Trimci ve Ateşçi Sıfatıyla Gemilerde İşe Alınacakların Asgari Yaşının Tespitine Dair 15 Sayılı Sözleşme,
- 4- Her Nevi Maden Ocaklarında Yeraltı İşlerinde Kadınların Çalıştırılmaması Hakkında 45 Sayılı Sözleşme,
- 5- Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında 58 Sayılı Sözleşme,
- 6- Sanayi İşlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırının Belirlenmesi Hakkındaki 59 Sayılı Sözleşme,
- 7- Çocukların ve Gençlerin Sanayide İşe Elverişlilikleri Yönünden Sağlık Muayenesine Tabi Tutulmaları Hakkında 77 Sayılı Sözleşme,
- 8- Yeraltı Madenlerinde İşe Alınmada Asgari Yaş Hakkında 123 Sayılı Sözleşme,
- 9- İşçilerin İyonizan Radyasyonlara Karşı Korunması Hakkında 115 Sayılı Sözleşme,
- 10- Tek İşçinin Taşıyabileceği Yükün Azami Ağırlığı Hakkında 127 Sayılı Sözleşme,
- 11- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi,
- 13- ILO İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme,
- 14- ILO 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi.

2.6.2. Ulusal Mevzuat

- 1- Anayasa
- 2- İş Yasası
- 3- SSK Yasası
- 4- Borçlar Yasası
- 5- İlköğretim ve Eğitim Yasası
- 6- Sendikalar Yasası
- 7- Çıraklık Yasası
- 8- Polis Vazife ve Selahiyet Yasası
- 9- Umumi Hıfzıssıhha Yasası
- 10- Asgari Ücret Yönetmeliği
- 11- Fazla Çalışma Tüzüğü
- 12- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü

2.7. Mesleki Eğitim Merkezleri

3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu gereğince çıraklık eğitimi uygulama kapsamına alınan il ve meslek dallarında çırak, kalfa ve ustalara eğitim vermek ve çeşitli meslek kursları açmak suretiyle sanayinin gereksinim duyduğu kalifiye ara insan gücünü yetiştirmek amacıyla açılan eğitim kurumlarıdır. Gereksinim duyulan ve talep edilen 38 ana meslek ve bunlara bağlı toplam 109 alt dalda eğitim vermek üzere yapılandırılmışlardır. Bulunulan ilin gereksinimlerine ve başvuran aday sayısına göre her yıl belirli bölümler eğitim kapsamına alınmakta ya da çıkarılmaktadır.

3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu çerçevesinde M.E.M'de eğitim alacak ve verecek olan kişiler tanımlanmıştır. Bu kanuna göre:

Aday Çırak, çıraklığa başlama yaşını doldurmamış ve çıraklık döneminden önce kendisine işyeri ortamı tanıtılan, sanat ve mesleğin ön bilgileri verilen kişiyi;

Çırak, çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içerisinde geliştiren kişiyi;

Öğrenci, işletmelerde, meslekî ve teknik eğitim okul ve kurumlarında örgün eğitim görenleri;

Kalfa, bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını kazanmış ve bu meslekle ilgili iş ve işlemleri ustanın gözetimi altında kabul edilebilir standartlarda yapabilen kişiyi;

Usta, bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını kazanmış ve bunları mal ve hizmet üretiminde iş hayatınca kabul edilebilecek standartlarda uygulayabilen; üretimi planlayabilen; üretim sırasında karşılaşılabilecek problemleri çözümleyebilen; düşüncelerini yazılı, sözlü ve resim ile açıklayabilen; üretimle ilgili pratik hesaplamaları yapabilen kişiyi;

Usta Öğretici, ustalık yeterliğini kazanmış; aday çırak, çırak, kalfa ile meslekî ve teknik eğitim okul ve kurumları öğrencilerinin iş yerindeki eğitiminden sorumlu, meslekî eğitim tekniklerini bilen ve uygulayan kişiyi;

Meslekî ve Teknik Eğitim Okul ve Kurumları, meslekî ve teknik eğitim alanında, diplomaya götüren orta öğretim kurumları ile belge ve sertifika programlarının uygulandığı her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim-öğretim kurumlarını tanımlamaktadır

(3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu-5.6.1986- Değişik 29.6.2001).

2.7.1. Eğitim

Çıraklık eğitimi kapsamındaki mesleklerde faaliyet gösteren bir iş yerinde çalışan 15 yaşından gün almamış olanlar aday çırak olarak eğitime devam ederler. Aday çırakların eğitiminde temel amaç; meslekle ilgili ön bilgileri vermek ve temel eğitimini geliştirmektir. Bunlara ayrıca işyeri ortamı tanıtılmakta, mesleki rehberlikte bulunmaktadır.

Aday çıraklar haftada bir gün mesleki eğitim merkezlerinde teorik eğitim görürler. Ders programı genel bilgi dersleri ile meslek bilgisi derslerinden meydana gelmektedir.

14 yaşını tamamlamış olanlar ise çırak olarak eğitime devam ederler. Bu eğitim çıraklık sisteminin özünü oluşturmaktadır. Çırakların devam ettiği eğitim

süresi mesleklerin özelliği dikkate alınarak 2-4 yıl arasında belirlenmektedir. Bu süre uygulamada çıraklık eğitimi yapılan mesleklerin tamamında 2 ile 3 yıl olarak belirlenmiştir. Bu eğitim kalfalık sınavının verilmesiyle son bulmaktadır. 3308 sayılı Yasanın 14 üncü maddeleri gereğince, lise ve daha üst düzeyde genel eğitimden sonra çıraklık eğitimine başlayanların eğitim süresi, mesleklerdeki çıraklık süresinin yarısına kadar kısaltılabilmektedir. Çıraklık eğitim süresince haftada bir gün (sekiz saatten az olmamak üzere) teorik eğitim görmek üzere mesleki eğitim merkezlerine devam etmektedirler. Çıraklık eğitimi uygulama kapsamında bulunan mesleklerde faaliyet gösteren işyerlerinde çalışan çırak yaşındaki gençlerin, çıraklık eğitimi görmesi zorunludur. Çıraklık döneminde uygulanan haftalık ders dağılımı mesleklere göre farklılık göstermektedir. Çıraklık eğitiminde genel bilgi dersleri bütün meslek dallarında ortak uygulanmaktadır.

19 yaşından büyük olup, çıraklık eğitimi uygulama kapsamındaki meslek dallarında çalışan ve askerlikle ilgisi bulunmayanlar, daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olmaları durumunda çıraklık eğitimine alınabilmektedirler.

Kalfalık yeterliğini kazanmış olanların, mesleki yönden gelişmelerini ve bağımsız işyeri açabilmelerini sağlamak için, gerekli yeterlikleri kazandırmak gayesiyle, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nce ustalık eğitimi düzenlenmektedir. Bu eğitimde okutulacak derslerin kapsam ve süreleri Mesleki Eğitim Kurulu'nun görüşü alınarak MEB'ce belirlenmektedir.

Ustalık eğitiminde amaç: usta adayının, kendi mesleğinde usta olarak çalışabilmesi için gerekli bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını, mal ve hizmet üretiminde iş hayatınca kabul edilebilir standartlara göre bağımsız olarak uygulayıp uygulayamadığını ölçmektir (www.cgym.meb.gov.tr, 26.5.2003).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Bölgesinin Tanıtımı

Araştırmanın yapıldığı Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi, Kocaeli’de bulunan altı M.E.M.’den birisidir. Merkez 3308 Sayılı Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu gereğince kurulmuş ve 02.04.1986 tarihinde 19 ana meslek dalında eğitim öğretime başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’ na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Merkezin bünyesinde elektrik, elektronik, motor, metal işleri, ağaç işleri, tesviye ve kuaförlük bölümleri mevcuttur. Gerekseim duyulması halinde 109 dalda eğitim verebilecek şekilde planlanmıştır. Almanya’nın DEKRA Akedemie kurumu ile yapılan protokolle sağlanan kapsamlı bir otomotiv laboratuvarı bulunmaktadır. Merkez İlçe sınırları içinde olup, Körfez Küçük Sanayi Sitesi yanında yer almaktadır.

Kocaeli M.E.M. Müdürlüğü’nden alınan verilere göre merkezin 2002-2003 eğitim yılı itibariyle 773 öğrencisi bulunmaktadır.

Merkeze devam eden öğrenciler haftanın beş günü bir işyerinde çalışmakta ve haftanın bir günü okula gelmektedirler. Okulda çalıştıkları iş koluna özgü mesleksi derslerin yanında matematik, Türkçe, din bilgisi gibi genel derslerde görmektedirler.

3.2. Araştırmanın Hipotezleri

1) Kocaeli M.E.M.’e devam öğrenciler sosyo-ekonomik anlamda zor koşullardadır.

2) Öğrenci-işçiler kötü iş koşullarında, yasal sürenin üzerinde çalıştırılmakta ve izin gibi sosyal haklardan yoksun bırakılmaktadır.

3) Öğrencilerin iş kazası geçirme sıklığına; çalışma koşulları, eğitim durumları, koruyucu malzeme kullanmaları, çalışılan malzemeler gibi faktörler etki etmektedir.

3.3. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini Kocaeli M.E.M.'de öğrenim gören ve aynı zamanda sanayide çalışan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma için örnek seçilmemiş olup, merkeze devam eden 773 öğrenciye ulaşılmaya hedeflenmiştir.

Anketlerin uygulanması sırasında tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmış fakat öğrencilerin merkeze devamsızlıkları, bazı anketlerin yanlış ve eksik doldurulması nedeniyle 703 (% 90.9) öğrencinin anketi değerlendirilip analiz edilmiştir.

3.4. Araştırmanın Tipi

Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi'ndeki öğrencileri kapsayan kesitsel-analitik bir araştırma yapılmıştır.

Araştırmada çocuk işçilerin sosyo-ekonomik düzeyleri, çalışma koşulları, maruz kaldıkları kazaların sıklıkları, bu kazaların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çalışılan iş kolu, çalışma süreleri vb. değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

3.5. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Araştırmada öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, iş yaşamına ait bilgileri ve geçirdikleri iş kazalarına ait bilgileri üç başlık halinde incelenmiştir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni, iş kazası geçirme durumudur. Bağımsız değişkenler ise öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzeyi, ailenin sınıfsal konumu, sigortalılık durumu, çalışılan iş kolu, çalışılan süre, günlük çalışma süresi, gece çalışma, koruyucu malzeme varlığı/kullanma durumu, iş yerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alma durumudur.

3.6. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için gereksinim duyulan verilerin toplanmasına yönelik bir veri toplama aracı geliştirilmiştir. Veri toplama aracında öğrenciye ait kişisel bilgiler, sosyo-ekonomik düzeyleri, çalıştıkları iş kolları ve çalışma süreleri, iş kazası ile ilgili sorular, kazanın sonuçları, sigara-alkol gibi alışkanlıklarını sorgulayan alt bölümler yer almaktadır.

Öğrencilerin ailelerinin gelir durumları sınıflanırken 16 yaş üstü çalışanlara 2003 temmuz ayında ödenmekte olan net asgari ücret miktarı olan 226 milyon TL. baz olarak alınmıştır.

İş yerlerinin büyüklüğü, 18.01.2001/24291 tarih ve sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları" hakkındaki kararın 2a maddesine göre sınıflandırılmıştır.

Veri toplama aracındaki iş kazası tanımı 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu Madde 11-A'ya göre tanımlanmış ve veri toplama formu araştırmacının nezaretinde öğrenciler tarafından doldurulduğundan, form doldurulmadan önce işveren tasarrufu altında oluşan, işyerindeki küçük büyük tüm kazaların iş kazası olarak dikkate alınması gerektiği öğrencilere sözel olarak anımsatılmıştır.

İş kazaları sınıflandırması SSK iş kazaları sınıflandırmasından yararlanılarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Devamsızlık oranının fazla olması nedeniyle ilk seferde 574 (% 74.2) öğrenciye uygulanabilen veri toplama aracı, daha fazla öğrenciye ulaşmak amacıyla sınav döneminde tekrar okula gidilerek ilk seferde ulaşlamamış diğer öğrencilere de ulaşılarak toplam 703 (% 90.9) kişinin veri toplama aracını doldurması sağlanmıştır. Veri toplama aracının uygulandığı ilk ve ikinci sefer arasında geçen 15 günlük sürenin geçirilen iş kazası sayısını etkileyip etkilemediğini belirlemek için ilk ve ikinci seferde formu dolduran öğrenci başına düşen iş kazası sayısına bakılmıştır. Sırasıyla bulunan değerler, 2.02 ve 2.06'dur. Değerler arasında istatistiksel olarak fark bulunmadığından, veri toplama aracının iki seferde uygulanmasının geçirilen iş kaza sayısı üzerinde etkili olmadığı kabul edilmektedir.

3.7. Araştırmanın İstatistiksel Analizleri

Araştırmada kullanılan anketlerden elde edilen veriler bilgisayar ortamında Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) for Windows 10.0 programında analiz edilmiştir. İstatistiksel analizlerde frekans dağılımı, aritmetik ortalama, ki-kare testi ve s¼rekli değişkenlerin normal dağılıma uymaması nedeniyle Mann Whitney-U testleri uygulanmıştır. İstatistiksel anlamlılık d¼zeyi olarak $p < 0.05$ esas alınmıştır.

Çok gözl¼ ki-kare testinde, farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere her bir satırın ki-kare değeri saptandıktan sonra farkı oluşturan satırın en yüksek χ^2 değerine sahip olan satırı tablodan çıkartılmış ve anlamlı olmayan bir fark elde edilene dek işleme devam edildikten sonra farkın hangi gruptan kaynaklandığına karar verilmiştir (Aksakoğlu, 2001).

3.8. Araştırma İzininin Alınması

03.12.2002 tarihinde Kocaeli İl Milli Eğitim M¼d¼rl¼ę¼ne yazılı dilekçe ile başvurularak araştırma yapmak için izin istenmiştir. 19.12.2002 tarihinde de Milli Eğitim M¼d¼rl¼ę¼nden gerekli izinler alınmıştır. İzin onayı ekler b¼l¼m¼nde sunulmuştur.

3.9. Araştırma Takvimi

Araştırmanın yapılmasına 2002 yılı Ekim ayında karar verildikten sonra, konuyla ilgili literatür taranması, anket formlarının hazırlanması, ön denemelerin yapılması altı ay sürmüş gerekli izinler alındıktan sonra veri toplamaya 2003 yılı Mayıs ayında başlanmış ve veri toplama bir ay sürmüştür. Verilerin analiz aşaması 2003 yılı Haziran ayında başlamıştır. Bilgisayar ortamında veri tabanı hazırlanarak veriler girilmiş ve analizler bir ay kadar sürmüştür. 2003 yılı Temmuz ayından itibaren tez yazımı işlemi başlamıştır.

4. BULGULAR

Araştırmaya katılan Kocaeli Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinden elde edilen bilgiler değerlendirilerek üç ayrı başlık halinde incelenmiştir.

4.1. Araştırmaya Katılan Kocaeli M.E.M. Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında yer alan öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine ait bulgular Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin % 90.8’i erkek, % 75.4’ü ortaokul eğitimi, %19.3’ü ilkokul eğitimi almıştır. Öğrencilerin % 30.4’ü şehir merkezinde % 29.6’sı ilçe merkezinde oturmaktadır. Annelerinin % 59.3’ü, babalarının ise % 57.5’i ilkokul mezunudur. Öğrencilerin % 15.9’unun annesi okur-yazar değildir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 90.0’inin anne-babası sağ ve birlikte yaşamaktadır. % 75.5’inin ailesinin toplam birey sayısı 4-6 arasında değişmektedir. Ailelerin ortalama birey sayısı ise 5.16 ± 1.46 ’dır.

Tablo 4.1: Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri

Değişkenler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kız	65	9.2
Erkek	638	90.8
Öğrenim durumu		
İlkokul	136	19.3
Ortaokul	530	75.4
Lise	25	3.6
EML	12	1.7
Oturduğu yer		
Şehir merkezi	214	30.4
Şehir merkezinde gecekondü	39	5.5
İlçe merkezi	208	29.6
Kasaba	143	20.3
Köy	99	14.1
Anne Eğitimi		
Okur-yazar değil	112	15.9
Okur-yazar	44	6.3
İlkokul	417	59.3
Ortaokul	105	14.9
Lise	20	2.8
Üniversite	5	0.7
Baba Eğitimi		
Okur-yazar değil	14	2.0
Okur-yazar	31	4.4
İlkokul	404	57.5
Ortaokul	171	24.3
Lise	65	9.2
Üniversite	18	2.6
Aile Durumu		
Anne-baba sağ bir arada yaşıyor	633	90.0
Anne-baba sağ ayrı yaşıyor	31	4.4
Anne ölmüş	9	1.3
Baba ölmüş	30	4.3
Aile birey sayısı		
≤ 3	62	8.8
4 - 6	531	75.5
7- 9	103	14.7
≥ 10	7	1.0
Toplam	703	100.0

Araştırmaya katılan Kocaeli M.E.M. öğrencilerine ait sosyo-ekonomik bulgular Tablo 4.2’de görölmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-ekonomik özellikleri incelendiğinde; % 60.3’ünün babasının gelir getirici bir işte çalıştığı, % 65.1’inin babasının ücretli olarak çalıştığı, % 74.6’sının babasının özel sektörde çalıştığı görölmektedir. Öğrencilerin % 93.0’ının annesi gelir getirici bir işte çalışmamaktadır. % 78.9’unun oturduğu evin ailesine ait olduğu, % 49.6’sının çalışan kardeşinin olmadığı, % 32.7’sinin bir kardeşinin çalıştığı, % 7.5’inin aylık toplam aile gelirinin net asgari ücretin (226 milyon) altında olduğu, % 39.5’inin ise aylık toplam gelirinin 227 ile 452 milyon arasında olduğu gözlenmektedir.

Tablo 4.2 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin sosyo-ekonomik özellikleri

Özellikler	Sayı	%
Babanın gelir getirici işte çalışma durumu		
Evet	424	60.3
Hayır	227	32.3
İş bulunca çalışıyor	52	7.4
Babanın işteki konumu (n=424)		
Ücretli	276	65.1
Kendi hesabına	148	34.9
Babanın çalıştığı sektör (n=276)		
Kamu	70	25.4
Özel	206	74.6
Annenin gelir getirici işte çalışma durumu		
Evet	47	6.7
Hayır	654	93.0
İş bulunca çalışıyor	2	0.3
Annenin işteki konumu (n=47)		
Ücretli	36	76.5
Kendi hesabına	11	23.5
Annenin çalıştığı sektör (n=36)		
Kamu	6	16.7
Özel	30	83.3
Ev sahipliği durumu		
Aileye ait	555	78.9
Kira	140	19.9
Lojman	8	1.1
Çalışan kardeş sayısı (n=641)*		
Yok	318	49.6
1	209	32.7
2	85	13.3
3	19	2.9
4	10	1.5
Ailenin gelir durumu (Milyon TL)		
< 226	53	7.5
227-452	278	39.5
453-678	186	26.5
679-904	117	16.6
905 >	69	9.8

* Kardeşi olanların sayısı n=641'dir.

Araştırmaya katılan Kocaeli M.E.M. öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımları ile ilgili bulgular Tablo 4.3'de verilmektedir. Tablodan da görülebileceği gibi öğrencilerin % 46.4'ü sigara, % 16.2'si ise alkol kullanmaktadır.

Tablo 4.3 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin sigara-alkol kullanımına ilişkin bulgular

Alışkanlıklar	Sayı	%
Sigara kullanma		
Evet	326	46.4
Hayır	377	53.6
Alkol kullanma		
Evet	114	16.2
Hayır	589	83.8

4.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çalışma Yaşamına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş, çalışmaya başlama yaşı, işyerinde toplam ve günlük çalışma sürelerine ait özellikler Tablo 4.4’de verilmektedir.

Tablo 4.4 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin yaş, çalışmaya başlama yaşı, işyerinde toplam ve günlük çalışma sürelerine ait özellikler

Özellikler (n=703)	En Düşük	En Yüksek	Ortalama±SS	Ortanca
Yaş	14	21	17.7±1.3	18
Çalışmaya Başlama Yaşı	7	18	14.6±1.8	15
Çalışma süresi (ay)	1	120	25.4±18.1	24
Günlük Çalışma Süresi (saat)	6	16	11.1±1.8	11
Haftalık Çalışma Süresi (saat)	30	90	56.5±10.7	60

Öğrencilerin çalışmaya başlama yaşı ortalama 14.6±1.8, işyerindeki toplam çalışma süreleri ortalama 25.4±18.1 ay, günlük çalışma süreleri 11.1±1.8 saat ve haftalık çalışma süreleri ise ortalama 56.5±10.7 saattir.

Öğrencilerin çalışma nedenleri incelendiğinde % 84.7’sinin iş öğrenmek- meslek sahibi olmak , % 42.2’sinin ise ev halkının gelirine katkıda bulunmak için çalıştığı görülmektedir. Tablo 4.5’de öğrencilerin çalışma nedenleri gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin çalışma nedenleri

Çalışma Nedenleri	Sayı	%
Ev halkının gelirine katkıda bulunmak için	297	42.2
Kendi gereksinimlerimi karşılamak için	229	32.5
İş öğrenmek-meslek sahibi olmak için	596	84.7

* Birden fazla şık işaretlendiğinden toplam % 100'ü geçmektedir

Araştırmaya katılan Kocaeli M.E.M. öğrencilerinin çalışma koşulları ile ilgili bulgular Tablo 4.6'da yer almaktadır.

Tablo 4.6 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin çalışma koşulları

Çalışma Koşulları	Sayı	%
İşyerindeki konumu		
Çırak	379	53.9
Kalfa	294	41.8
Usta	6	0.9
Diğer	24	3.4
Sigortalı olarak çalışma		
Evet	567	80.7
Hayır	117	16.6
Bilmiyorum	19	2.7
Sözleşme durumu		
Evet	565	80.4
Hayır	108	15.4
Anımsamıyorum	30	4.3
İşe girerken sağlık raporu alma		
Evet	499	71.0
Hayır	156	22.2
Anımsamıyorum	48	6.8
Gece çalışma		
Sürekli	52	7.4
Ara sıra	419	59.6
Yok	232	33.0
Haftalık izin		
Var	639	90.9
Yok	64	9.1
Yıllık izin (gün)		
Yok	247	35.1
1-7	132	18.8
8-15	223	31.7
16-30	98	13.9
31+	3	0.4

n=703

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 53.9'u işyerlerinde çırak konumunda çalışmakta, sigortalı olup olmadığını bilmeyenlerde dahil edilirse % 19.3'ü sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. İşe girerken kendisiyle sözleşme yapılanların oranı % 80.4, sağlık raporu alanların oranı ise % 71.0'dır. Öğrencilerin % 67.0'ı geceleri de çalışmakta ve % 35.1'i hiç yıllık izin kullanmamaktadır.

Tablo 4.7'de öğrencilerin halen çalıştıkları işyerlerine ait özellikler gösterilmektedir.

Tablo 4.7 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin çalıştıkları işyerlerinin özellikleri

İşyeri Özelliği	Sayı	%
İş kolu		
Kuaför	216	30.7
Tekstil	15	2.1
Beyaz eşya tamiri	12	1.7
Elektrik	57	8.1
Oto-bakım ve tamiri	236	33.6
Mobilya	50	7.1
Kaynak	16	2.3
Torna-tesviye	81	11.5
PVC ve demir doğrama	20	2.8
İşyerinde çalışan işçi sayısı		
1-3	276	39.2
4-6	169	24.1
7-9	74	10.5
10-49	125	17.8
50-250	44	6.3
251 +	15	2.1
İşyerinde koruyucu malzeme kullanma gerekliliği		
Var	426	60.6
Yok	277	39.4

Öğrencilerin % 33.6'sı oto-bakım ve tamir sektöründe çalışmakta, bunu % 30.7 ile kuaförlerde çalışanlar izlemektedir. İşyerlerinin % 73.8'i mikro ölçekli (1-9 işçi kapasiteli), % 17.8'i ise küçük ölçekli (10-49 işçi kapasiteli) işyeri kapsamındadır. İşyerleri arasında ise 1-3 işçi çalışan işyerleri % 39.2 ile en büyük grubu oluşturmaktadır. İşyerlerinin % 60.6'sında koruyucu malzeme kullanılmasının gerekli olduğu öğrenciler tarafından ifade edilmektedir.

Öğrencilerin işyerinde çalıştıkları malzemeler Tablo 4.8’de verilmektedir.

Tablo 4.8 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin işyerlerinde çalıştıkları maddeler *

İşyerinde Çalışılan Maddeler	Sayı	%
Asit ve alkali gibi kimyasallar	93	13.2
Boya-tiner gibi uçucu maddeler	248	35.2
Kaynak aletleri	170	24.1
Kesici-delici aletler	518	73.6
Pres	146	20.7
Diğer	92	13.0

* Birden fazla şık işaretlendiğinden toplam % 100’ü geçmektedir.

Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin işyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alma, eğitimi veren kişi, M.E.M.’de iş kazaları ile ilgili ders görme ve düzenli olarak sağlık kontrolünden geçme durumları ile ilgili bulgular Tablo 4.9’dadır.

Tablo 4.9 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin işyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alma, eğitimi veren kişi, M.E.M.’de iş kazaları ile ilgili ders görme ve düzenli olarak sağlık kontrolünden geçme durumları

Eğitim Alma ve Sağlık Kontrolünden Geçme	Sayı	%
Eğitim Alma		
Evet	459	65.3
Hayır	244	34.7
Eğitimi Veren Kişi		
Usta	188	26.7
Kalfa	18	2.6
Çırac	1	0.1
M.E.M. Öğretmeni	163	23.2
Diğer	17	2.4
Usta+M.E.M. Öğretmeni	69	9.8
Usta+M.E.M. Öğretmeni+Diğer	3	0.4
M.E.M.’de İş Kazaları ile ilgili ders görme		
Evet	570	81.1
Hayır	133	18.9
Düzenli olarak sağlık kontrolünden geçme		
Evet	204	29.0
Hayır	499	71.0

Araştırmaya katılan öğrencilerden % 65.3'ü işyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim almışlar, bu eğitimin % 26.7'si işyerindeki ustaları tarafından, % 23.2'si M.E.M. öğretmenleri tarafından verilmiştir. Öğrencilerin % 81.1'i M.E.M.'de iş kazaları ve iş güvenliği ile ilgili ders görmekte ve % 29.0'ı düzenli olarak sağlık kontrolünden geçmektedirler.

4.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazaları, Sonuçları ve Çeşitli Etmenlerle İlişkilerine Ait Bulgular

Öğrencilerin % 71.4'ü, 01.01.2003 tarihinden veri toplama formunu doldurdukları zamana kadar geçen 6 aylık süre içinde bir veya daha fazla iş kazası geçirmişlerdir. Araştırmaya katılan 703 öğrenci busüre zarfında toplam 1430 iş kazası geçirmiş olup, öğrenci başına düşen iş kazası sayısı 2.03'dür.

Tablo 4.10'da araştırmaya katılan öğrencilerin 01.01.2003 tarihinden veri toplama formunu doldurdukları zamana kadar geçen sürede geçirdikleri iş kazalarının sayıları görülmektedir.

Tablo 4.10 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin geçirdikleri iş kazası sayıları

İş Kazası Sayısı	Sayı	%
Kaza geçirmeyen	201	28.6
1 kez kaza geçiren	172	24.5
2 kez kaza geçiren	91	12.9
3 kez kaza geçiren	79	11.2
4 ve üzeri kez kaza geçiren	160	22.8
Toplam	703	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin geçirdikleri iş kazaları incelendiğinde; % 43.6 ile makinelerin neden olduğu iş kazalarının ilk sırada olduğu, ikinci sırayı ise % 22.7 ile düşmelerin neden olduğu iş kazalarının aldığı görülmektedir. Bunları % 10.1 ile yük kaldırma sonucu oluşan kazalar, % 7.5 ile yanıklar izlemektedir.

Makinelerin neden olduğu iş kazaları içinde, makinede çalışırken kesik-sıyrık gibi oluşan yaralanmalar % 11.0'dır. İşyerindeki kimyasal madde, gazlar ve

besinlerden olan zehirlenmeler % 4.1, taşıt kazaları % 4.9, elektrik çarpmaları % 6.4'dür.

Tablo 4.11'de öğrencilerin geçirdikleri iş kazalarının ayrıntılı sınıflandırılması verilmektedir.

Tablo 4.11 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin geçirdikleri iş kazalarının sınıflandırılması

GEÇİRİLEN İŞ KAZASININ TÜRÜ	Sayı	%
1. DÜŞMELER	324	22.7
Merdivenden	42	2.9
Makineden	31	2.2
Ayağı kayarak	103	7.2
Bir taşıttan	18	1.3
Kombine nedenler	130	9.1
2. TAŞIT KAZALARI (İşe giderken ya da iş için giderken)	70	4.9
Taşıtlı çarpması	36	2.5
Taşıtlı içinde çarpışmadan doğan yaralanmalar	28	2.0
Kombine nedenler	6	0.4
3. ZEHİRLENMELER	59	4.1
Kimyasal maddelerden	25	1.7
Gazlardan	8	0.6
İşyerinde yenilen gıdalardan	20	1.4
Kombine nedenler	6	0.4
4. MAKİNELERİN NEDEN OLDUĞU KAZALAR	624	43.6
Makinede çalışırken herhangi bir organını kaybetme	1	0.1
Makinede çalışırken herhangi bir yerinden yaralanma(kesik, sıyrık vb.)	158	11.0
Makinenin yaydığı gürültüden dolayı işitme kaybına uğrama	4	0.3
Makinenin parça veya dişlilerine herhangi bir organın sıkıştırılması	3	0.2
Makine veya aletle çalışırken çapak, talaş, makine parçası vb. nin sıçramasının neden olduğu yaralanmalar	46	3.2
Makine ve eşyalara çarpma sonucu oluşan yaralanmalar	13	0.9
Kombine nedenler	399	27.9
5. YANIKLAR	107	7.5
Patlayıcı ve yanıcı maddelerin neden olduğu yanıklar	18	1.3
Kaynak ve kesme işlerinin neden olduğu yaralanma ve yanıklar	75	5.2
Kombine nedenler	14	1.0
6. ELEKTRİK ÇARPMALARI	90	6.4
Makinede çalışırken elektrik çarpması sonucu oluşan yaralanmalar	51	3.6
İşyerinde makine harici çalışmalarda oluşan elektrik çarpmasına bağlı yaralanmalar	31	2.2
Kombine nedenler	8	0.6
7. YÜK KALDIRMA SONUCU OLAN KAZALAR	145	10.1
Ağır bir yük kaldırma sonucu oluşan hasarlar (Bel fitiği, kas zedelenmeleri...)	105	7.3
Yüksek bir yerden eşya veya malzemelerin kişi üzerine düşmesi sonucu oluşan yaralanmalar	18	1.3
Kombine nedenler	22	1.5
8. DİĞER KAZALAR	11	0.7

İş kazası geçiren öğrencilerin % 11.6'sı üç günden az, % 3.9'u ise sekiz gün ve üzeri iş göremez duruma gelmişlerdir. Geçirilen kaza sonucu uğranılan iş göremezlik durumları Tablo 4.12'de görülmektedir.

Tablo 4.12 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin geçirdikleri iş kazaları sonucunda uğradıkları iş göremezlik durumları

İş Göremezlik Durumu	Sayı	%
İş göremezlik yok	384	76.5
3 günden az	58	11.6
4-7 gün	40	8.0
8 gün ve üzeri	20	3.9
Toplam	502	100.0

İş kazası geçiren öğrencilerden sadece % 14.4'ü geçirdikleri iş kazalarının SSK'ye bildirildiğini belirtmiştir. Öğrencilerin geçirdikleri iş kazalarının SSK'ye bildirilmesi ile ilgili bulgular Tablo 4.13'dedir.

Tablo 4.13 : Geçirilen iş kazalarının SSK'ye bildirilme durumu

İş Kazasının SSK'ye Bildirilmesi	Sayı	%
Evet	72	14.4
Hayır	296	58.9
Bilmiyorum	134	26.7
Toplam	502	100.0

İş kazası geçiren öğrencilerin % 1.7'sinde kalıcı sakatlık oluşmuştur. Tablo 4.14'de iş kazası geçiren öğrencilerde kalıcı sakatlık oluşma durumu verilmiştir.

Tablo 4.14 : İş kazası geçiren M.E.M. öğrencilerinde kalıcı sakatlık oluşma durumu

Kaza Sonucu Kalıcı Sakatlık Oluşma	Sayı	%
Kalıcı sakatlık oluşanlar	9	1.7
Kalıcı sakatlık oluşmayanlar	493	98.3
Toplam	502	100.0

Geçirilen iş kazası sonrası uygulanan ilk yardım hizmetleri ile ilgili bulgular Tablo 4.15'de verilmektedir. Tablodan da görüleceği gibi öğrencilerin % 22.3'üne

hiç yardım yapılmamış, % 44.4'üne işyerinin olanakları ile yapılmış, % 10.9'u ise SSK Hastanesi veya dispanserine gitmiştir.

Tablo 4.15 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerine geçirdikleri iş kazası sonrası yapılan ilk yardım hizmeti

Kaza Sonrası Yapılan İlk Yardım Hizmeti	Sayı	%
Hiç yardım yapılmadı	319	22.3
İşyerinin olanakları ile yapıldı	635	44.4
Eczaneye gidildi	142	9.9
SSK Dispanseri/Hastanesine gidildi	156	10.9
Sağ.Ocağı/Devlet Hast. Gidildi	104	7.3
Özel sağlık kur./Özel doktora gidildi	74	5.2
Toplam	1430	100.0

Kocaeli M.E.M.'deki öğrencilerin geçirdikleri iş kazalarının; cinsiyet, öğrencinin yaşı, çalışmaya başlama yaşı, günlük çalışma saati, gece çalışma, koruyucu malzeme kullanımının gerekliliği, iş güvenliği ve iş sağlığı hakkında eğitim alma ve öğrencilerin çalıştıkları iş koluyla ilişkilerini ortaya koymak için yapılan analiz sonuçları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş, çalışmaya başlama yaşı, toplam ve günlük çalışma sürelerinin iş kazası geçiren ve geçirmeyenlerdeki ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.16'da verilmektedir. Tablo 4.16'dan da görüldüğü gibi iş kazası geçirenlerin yaşları ortalama 17.74 ± 1.22 , iş kazası geçirmeyenlerinki ise 17.84 ± 1.47 'dir. Günlük çalışma süreleri ise, kaza geçirenlerde 11.11 ± 1.81 , geçirmeyenlerde 10.99 ± 1.86 'dır.

Tablo 4.16 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin yaş, çalışmaya başlama yaşı, toplam ve günlük çalışma süresi ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki

Özellikler (n=703)	Kaza Geçiren		Kaza Geçirmeyen		p
	Ort.	SS	Ort.	SS	
Yaş	17.74	1.22	17.84	1.47	0.350
Çalışmaya başlama yaşı	14.58	1.74	14.70	1.79	0.448
Çalışma süresi (ay)	25.48	17.46	25.10	19.50	0.804
Günlük çalışma süresi (saat)	11.11	1.81	10.99	1.86	0.416

Öğrencilerin cinsiyet, oturulan yer, öğrenim durumu, sigara alışkanlığı ve aile birey sayısı ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişkiyi gösteren sonuçlar Tablo 4.17’de verilmektedir.

Tablo 4.17 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin cinsiyet, oturulan yer, öğrenim durumu, sigara alışkanlığı ve aile birey sayısı ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki

Özellik	Kaza Geçiren		Kaza Geçirmeyen		P
	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsiyet					
Kız	45	69.2	20	30.8	0.683
Erkek	457	71.6	181	28.4	
Oturulan Yer					
Şehir merkezi	157	73.4	57	26.6	0.441
Şehir merkezinde gecekodu	31	79.5	8	20.5	
İlçe merkezi	151	72.6	57	27.4	
Kasaba	96	67.1	47	32.9	
Köy	67	67.7	32	32.3	
Öğrenim Durumu					
İlkokul	88	64.7	48	35.3	0.200
Ortaokul	387	73.0	143	27.0	
Lise	17	68.0	8	32.0	
Endüstri Meslek Lisesi	10	83.3	2	16.7	
Sigara Kullanımı					
Evet	246	75.5	80	24.5	0.027
Hayır	256	67.9	121	32.1	
Aile Birey Sayısı					
1-3	46	74.2	16	25.8	0.812
4-6	378	71.2	153	28.8	
7-9	74	71.8	29	28.2	
10 ve üzeri	4	57.1	3	42.9	

Tablo 4.17’de de görüldüğü gibi öğrencilerin iş kazası geçirmesi ile cinsiyet, oturulan yer, öğrenim durumu ve aile birey sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$). Buna karşın, sigara kullanma alışkanlığı ile iş kazası geçirme sıklığı arasında .05 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. Sigara kullanan öğrenciler daha çok iş kazası geçirmektedirler.

2023 YILI
BÜYÜK MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Tablo 4.18 : Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin çalışma koşulları ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki

Özellik	Kaza Geçiren		Kaza Geçirmeyen		P
	Sayı	%	Sayı	%	
İşyeri Büyüklüğü					
1-9 işçi	368	70.9	151	29.1	0.516
10-49 işçi	94	75.2	31	24.8	
50 + işçi	40	67.8	19	32.2	
İşyerindeki Konum					
Çırak	258	68.1	121	31.9	0.088
Kalfa	219	74.5	75	25.5	
Usta	6	100.0	0	0.0	
Diğer	19	79.2	5	20.8	
Çalışmaya Başlama Yaşı					
14 ve altı	197	72.7	74	27.3	0.550
15 ve üzeri	305	70.6	127	29.4	
Toplam Çalışma Süresi					
1-12 ay	181	69.3	80	30.7	0.728
13-48 ay	283	72.9	105	27.1	
49-60 ay	22	73.3	8	26.7	
61 + ay	16	66.7	8	33.3	
Günlük Çalışma Süresi					
8 saat ve altı	56	70.9	23	29.1	0.913
9 saat ve üzeri	446	71.5	178	28.5	
Sigortalı Olma Durumu					
Evet	406	71.6	161	28.4	0.814
Hayır	96	70.6	40	29.4	
Gece Çalışma					
Sürekli	35	67.3	17	32.7	0.000
Ara sıra	322	76.8*	97	23.2	
Yok	145	62.5	87	37.5	
Koruyucu Malzeme Kullanma Gerekliliği					
Evet	319	74.9	107	25.1	0.011
Hayır	183	66.1	94	33.9	
Yıllık İzin					
Var	328	71.9	128	28.1	0.678
Yok	174	70.4	73	29.6	

*Farklılığın kaynaklandığı grup

Araştırmaya katılan M.E.M. öğrencilerinin, çalıştıkları işyeri büyüklükleri, işyerindeki konumları, çalışmaya başlama yaşı, toplam çalışma süreleri, günlük çalışma süresi, sigortalı olma durumu, gece çalışma, kişisel koruyucu malzeme kullanma yıllık ve yıllık izin kullanma durumları ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişkiyi gösteren sonuçlar Tablo 4.18’de verilmektedir.

Gece çalışma ile iş kazası geçirme sıklığı arasında .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ara sıra gece çalışıyorum diyenlerde iş kazası geçirme sıklığı daha yüksektir.

Kişisel koruyucu malzeme kullanımının gerekli olduğunu ifade etme ile iş kazası geçirme sıklığı arasında da .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki vardır. “Evet, koruyucu malzeme kullanmaya gerek var” diyen öğrencilerde kaza sayılarının daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Öğrencilerin çalıştıkları iş yerinin büyüklüğü, iş yerindeki konum, çalışmaya başlama yaşı, toplam ve günlük çalışma süresi, sigortalı olma ve yıllık izin kullanma ile iş kazası geçirme arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p>0.05$).

Çalışılan iş yerindeki tehlikeler ve riskler hakkında eğitim alma ve düzenli olarak sağlık kontrolünden geçme ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişkiyi gösteren sonuçlar Tablo 4.19’da verilmektedir.

Tablo 4.19 : İşyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alma ve periyodik sağlık kontrolünden geçme ile iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki

Özellik	Kaza Geçiren		Kaza Geçirmeyen		P
	Sayı	%	Sayı	%	
Eğitim Alma					
Hayır	189	77.5	55	22.5	0.010
Evet	313	68.2	146	31.8	
Sağlık Kontrolünden Geçme					
Hayır	355	71.1	144	28.9	0.807
Evet	147	72.1	57	27.9	

Tablo 4.19’da öğrencilerin geçirdikleri iş kazası sıklığı ile öğrencilerin işe başlarken iş yerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim almaları karşılaştırılmıştır. İşyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim alan öğrenciler daha az iş kazası geçirmektedirler ($p=0.01$).

Öğrencilerin periyodik olarak sağlık kontrolünden geçmeleri ile iş kazası geçirme sıklığı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Öğrencilerin çalıştıkları iş kolu ve iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişkiyi gösteren veriler Tablo 4.20’dedir.

Tablo 4.20 : Öğrencilerin çalıştıkları iş kolu ve iş kazası geçirme sıklığı arasındaki ilişki

Özellik	Kaza Geçiren		Kaza Geçirmeyen		P
	Sayı	%	Sayı	%	
İş Kolu					
Kuaför	138	63.9	78	36.1	0.167
Tekstil	12	80.0	3	20.0	
Beyaz Eşya Tamiri	10	83.3	2	16.7	
Elektrik	43	75.4	14	24.6	
Oto-Bakım ve Tamiri	175	74.2	61	25.8	
Mobilyacılık	39	78.0	11	22.0	
Kaynak	11	68.8	5	31.3	
Torna-Tesviye	57	70.4	24	29.6	
PVC ve Demir Doğrama	17	85.0	3	15.0	

Tablo 4.20’de görüldüğü gibi öğrencilerin iş kazası geçirme sıklığı ile çalıştıkları iş kolları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($p>0.05$).

5. TARTIŞMA

Araştırmamız Kocaeli M.E.M.'e devam eden öğrencilerin çalışma koşullarının ve çalışma yaşamında geçirdikleri iş kazalarının sıklık düzeyinin belirlendiği kesitsel bir çalışmadır.

Araştırmamızda kullanılan veriler araştırmacı tarafından geliştirilen anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma verilerinin doğruluğu anketi dolduran öğrencilerin ankete verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

5.1. Araştırma Kapsamında Yer Alan Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 90.8'i erkek, % 9.2'si ise kızdır. Bu orana bakıldığında, Kocaeli M.E.M.'e devam eden öğrencilerin neredeyse tamamına yakınının erkek olduğu ifade edilebilir. Fırat (1988)'in yaptığı bir araştırmada da araştırma kapsamındaki çalışan çocukların % 88.4'ünün erkek, % 11.6'sının kız olduğu görülmüştür.

DİE' nin "2002 Hanehalkı İşgücü Anketi" sonuçlarına göre Türkiye genelinde 12-17 yaş grubunda çalışan çocukların sayısı 1 milyon 248 bin kişidir. Bu yaş grubunda çalışan çocukların % 58.7'sini erkekler, % 41.3'ünü kızlar oluşturmaktadır (www.die.gov.tr, 12.01.2003). Buradan da görüldüğü gibi çocuk işçilerde erkeklerin sayısı kızlara göre daha fazladır. Bu sonuçlar bize ülkemizde erkek çocukların ataerkil aile yapısı içinde kendilerini meslek öğrenmek-iş sahibi olmak zorunda hissettiklerini, kız çocukların ise daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıklarını düşündürmektedir.

Kocaeli M.E.M.'e devam eden öğrencilerin % 75.4'ü ortaokul mezunudur. Bu veriler M.E.M.'e devam eden öğrencilerin eğitim seviyesinin görece yüksek olduğunu göstermektedir. Fırat (1998)'in araştırmasına katılmış olan çocuk işçilerin % 80.1'i ilkokul mezunu, % 7.7'si ortaokul mezunudur. 1997'de MEB ve ILO'nun yaptığı ortak çalışmaya göre araştırmaya katılan çırak öğrencilerin % 80'inin ilkokul, % 13.4'ünün ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Ağır

(1996)'ın yaptığı araştırmadaki çocuk işçilerin eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu izlenmektedir. % 69.6'sının ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Kaplan (1995)'in araştırmasına katılan çocuk işçilerin eğitim düzeylerinin de oldukça düşük olduğu belirtilmektedir. Çocuk işçilerin % 30.9'unun ortaokul mezunu olduğu, lise mezununun bulunmadığı görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki çocuk işçilerin büyük bir oranının ortaokul mezunu olması 1997-1998 öğretim yılından itibaren "Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Yasası"nın uygulamaya konulmasının bir sonucu olabilir. Sekiz yıllık zorunlu eğitim nedeniyle çoğunun zorunlu eğitimini tamamladığı ve ondan sonra çalışma yaşamına atıldığı izlenimini vermektedir.

Kocaeli M.E.M.'e devam eden öğrencilerin büyük bir çoğunluğu şehir ve ilçe merkezinde yaşamaktadırlar. Kocaeli M.E.M.'in ve öğrencilerin çalıştıkları sanayi sitesinin şehir merkezinde olması nedeniyle öğrencilerin çoğunun buralara yakın yerlerde oturdukları göze çarpmaktadır.

Öğrencilerin anne-babalarının çoğunun eğitimi ilkokul düzeyindedir. Öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun aile birey sayısı 4-6 arasında değişmektedir. Ailelerin ortalama birey sayısı 5.16 ± 1.46 'dır. Kalabalık ve eğitim düzeyi düşük ailelere sahip olma, çocukların eğitimlerine devam edemeyerek erken yaşta çalışma yaşamına atılmak zorunda kalmalarına neden olabilir.

Fırat (1988)'in araştırmasındaki çocuk işçilerin % 93.41'inin babası ücretli olarak çalışmaktadır. % 86.81'inin annesi çalışmamaktadır. Kocaeli M.E.M. öğrencilerinin ise % 60.3'ünün babaları gelir getirici bir işte çalışmaktadır. Bu durum bize son onbeş yılda işsizlik oranlarının artışı hakkında değerli bir ipucu vermektedir. Çalışan babaların büyük bir çoğunluğu özel sektörde ücretli olarak çalışmaktadır. Bu özellikleri ile öğrencilerin babalarının sınıfsal konumunun işçi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin % 93.0'ünün annesi gelir getirici bir işte çalışmamaktadır. % 78.9'unun oturdukları ev ailelerine aittir. % 29.7'sinin bir kardeşi çalışmaktadır. % 39.5'inin ailelerinin toplam aylık geliri 227-452 milyon arasında değişmektedir. Türk-İş Araştırma Merkezi tarafından her ay yapılan ve çalışanların geçim koşullarındaki değişimi gösteren "gıda harcaması" çalışmasına göre, Haziran 2003 itibariyle açlık sınırı 452 milyon 543 bin lira, yoksulluk sınırı

ise 1 milyar 375 milyon 509 bin lira olarak hesaplanmıştır (www.turkis.org.tr/gidahaziran2003.doc, 14.8.2003). Bu hesaplamalar dikkate alındığında ortaya daha da kötü bir tablo çıkmaktadır. M.E.M. öğrencilerinin ailelerinin % 47.1'i açlık sınırının altında gelire sahip iken, sadece % 3.6'sı yoksulluk sınırının üzerinde bir gelir elde etmektedirler. Öğrencilerin anne ve babalarının çalışmaması veya ailenin toplam gelirinin az olması çocukları çalışmaya iten nedenler arasında olabilir.

Yukarıdaki bulgular gözönüne alındığında, Kocaeli M.E.M'deki öğrencilerin ailelerinin genelde az gelir getiren işlerde çalıştığı, düşük gelire sahip ve çok çocuklu ailelere mensup oldukları ve bu yüzden de çocuklarını çalıştırdıkları düşünülmektedir. İş ve meslek sahibi olmak için uzun süre okunuyor olması, alınan eğitimin ileride iş bulma konusunda umut vermemesi ve yaşanan eşitsizlikler zaten yoksul olan ailelerin çocuklarını okutamayıp, kısa sürede para getiren ve aile bütçesine katkı sağlayan işlerde çalıştırmak zorunda kalmasına neden olabilir.

5.2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Çalışma Yaşamına İlişkin Bulguların Tartışılması

Öğrencilerin çalışmaya başlama yaşı ortalama 14.6 ± 1.8 ' dir. Ortalama çalışma süreleri gözönüne alındığında çoğunun 14 yaşın altında çalışmaya başladığı görülmektedir. Fırat (1988)'in yaptığı araştırma kapsamındaki çocukların çalışmaya başlama yaşı 12.57 ± 1.03 ' tür.

MEB ve ILO'nun yaptığı ortak çalışmada (1997) araştırmaya katılan çocuklardan çalışmaya başlama yaşı 12-13 olanların oranı % 45, 14 yaşında olanların oranı % 22, 11 yaşında olanların ise % 15'tir. Kısacası bu çalışmadaki çalışan çocukların % 82'sinin 14 yaşından önce çalışmaya başladıkları görülmektedir.

Ağır (1996)'ın araştırmasına katılan çocuk işçilerin % 72.3'ünün çalışmaya başlama yaşı 11-13 arasındadır.

Kaplan (1995)'in araştırmasındaki çocuk işçilerin % 60.1'inin 14 yaşın altında işe başladığı belirtilmiştir. Çocukların çok küçük yaşlarda çalışmaya başlamasının gelişimleri açısından olumsuz etkilere yol açacağı ifade edilebilir.

12-14 yaş arası 2 milyon 784 bin 239 çocuktan % 21.96'sı, 15-18 yaş arası 5 milyon 372 bin 624 çocuktan % 39.72'si çalışmaktadır (Doğan, 2001).

Kocaeli M.E.M.'e devam eden öğrencilerin yaşları 14-21 arasında değişmekte olup, öğrencilerin yaş ortalamaları 17'dir. Bu çalışmada elde edilen çocukların çalışmaya başlama yaşlarının diğer çalışmalara göre daha yüksek olması, eğitim durumlarında da ifade edildiği gibi sekiz yıllık zorunlu eğitimin etkisi olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca Kocaeli'nin batıda yer alması ve sanayi kenti olması çocuk işçiliğini geciktiren nedenler olabilir.

Kocaeli M.E.M.'deki öğrencilerin çalışma süreleri ortalama olarak 24 aydır. Öğrencilerin günlük çalışma süreleri ise ortalama olarak 11.1±1.8 saattir.

Fırat (1998)'in yaptığı çalışmaya göre çocukların günde ortalama 10.84±0.78 saat çalıştıkları görülmüştür.

Ağır (1996)'ın çalışmasına katılan çocuk işçilerin % 74.2'si günde 10 saat, % 25.8'inin 9 saat çalıştıkları belirlenmiştir.

Karadağ (1993)'ün çalışmasının kapsamında yer alan çocuk işçilerin günde ortalama 10.2 saat çalışmakta oldukları, % 49.5'inin 10 saatten fazla çalıştıkları saptanmıştır.

Fişek (1993)'ün çalışmasında da çocukların % 93.9'unun yasal günlük çalışma sınırının üstünde çalıştırıldıkları saptanmıştır.

Çocuk işçilerin yasal olarak günlük çalışma süresi 7.5 saattir. Fakat yukarıda belirtilen tüm araştırmalar da ortaya konduğu gibi, çalışmaya katılan Kocaeli M.E.M. öğrencilerinin de yasal günlük çalışma süresinin çok üzerinde çalıştıkları görülmektedir. Bu durum çocuk emeği sömürsünün önceki yıllara göre daha da arttığı izlenimini vermektedir. Örgütsüz ve haklarını aramaktan yoksun bırakılan öğrencilerin fazla çalışmak zorunda bırakılmaları, yasal düzenlemelerin yanında, denetim ve ceza mekanizmalarının daha ciddi olarak uygulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Aşırı çalışmanın, öğrencileri psikolojik ve fizyolojik yönden olumsuz etkilemesinin yanı sıra, onları gereksinimleri olan sosyal aktivitelerden de yoksun bırakacağı göz önünde tutulmalıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin çalışma nedenleri incelendiğinde, öğrencilerin % 84.7'sinin "iş öğrenmek-meslek sahibi olmak için" çalıştıkları görülmüştür. Fırat (1988)'in yaptığı bir çalışmada da, öğrencilerin % 34.1'inin meslek öğrenmek

için çalıştıkları ifade edilmiştir. DİE (1999)'nin bir araştırmasında ekonomik işlerde çalışan çocukların yerleşim yeri ve cinsiyetine göre çalışma nedenleri incelenmiştir. Sonuçta “iş öğrenmek, meslek sahibi olmak için” çalışan öğrencilerin oranı % 10.4'dür. “Hanehalkı gelirin katkısında bulunmak için” çalışanların oranı ise % 38.4'tür. Fişek (1998), araştırmasında çalışan çocukların çalışma nedeni olarak; % 37'sinin aileye ekonomik katkı getirmek için, % 63'ünün ise meslek öğrenmek için olduğunu bildirmektedir. Sonuç olarak bu veriler karşısında çocukların küçük yaşlardan itibaren meslek öğrenme kaygısı içinde olmaları ve bu yüzden eğitimlerini yarıda bırakmaları oldukça düşündürücü olmaktadır.

Çocukların eğitimlerini tamamlayabilmeleri için, çalışmalarını zorunlu kılan ev ortamının ve ailelerin sosyo-ekonomik konumlarının sosyal hizmet kurumları ve devlet yardımı ile desteklenmesi gerekmektedir (Gökler, 1995).

Sağlıklı bir toplum; bedensel, ruhsal, sosyal yönden sağlıklı bireylerden oluşmaktadır. Bireylerin tüm yönleriyle sağlıklı olabilmesi ise, çocukların çok yönlü gelişimine ve eğitimine önem vermek ve kaynak ayırmakla mümkündür. Yatırımların en etkilisi çocuklar için yapılan yatırımdır. Çünkü her yönden sağlıklı yetişmiş bir çocuk, gelecekte yaratıcı, üretici, çok yönlü düşünebilen, kendisini gerçekleştirmiş mutlu bir yetişkin olacaktır. Sağlıksız ve niteliksiz eğitimden yoksun çocuk ise, toplumun gelişmesini önleyecek en önemli faktördür (Senemoğlu, 2001).

Bu kapsamda, çocukların çeşitli nedenlerle eğitimlerini yarıda bırakarak çalışmak zorunda olmalarının faturasını, başta kendileri olmak üzere tüm toplum ödemek zorunda kalmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 53.9'u işyerlerinde çırak konumunda çalışmakta, % 19.3'ü sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. İşe başlarken kendisiyle sözleşme yapılanların oranı % 80.4, sağlık raporu alanların oranı ise % 71.0'dır. Öğrencilerin % 67.0'ı geceleri de çalışmakta ve % 35.1'i hiç yıllık izin kullanmamaktadırlar. Öğrencilerin genel olarak çalışma koşulları incelendiğinde, yaklaşık yarısının işyerlerinde çırak olarak çalıştıkları, her beş çocuktan birinin sigortasız olarak çalıştığını görmek, öğrencilerin yarısından fazlasının geceleri de

çalıştığına ortaya konması ve önemli bir oranının hiç yıllık izin kullanamaması üzerinde acilen durulması gereken konulardır.

İşe girerken büyük bir çoğunluğuyla sözleşme yapılması, yine öğrencilerin çoğunluğunun işe girerken sağlık raporu alması olumludur. Ancak alınan sağlık raporunun çalışılacak iş koşullarının gerektirdiği kriterlere göre yapılıp yapılmadığı tartışılmalıdır. İşe giriş muayenelerinin çocuk fizyolojisi ve iş koşullarını bilen uzmanlar tarafından yapılması sağlanmalı ve periyodik muayeneler de aynı titizlikle uygulanmalıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin iş kolları incelendiğinde öğrencilerin %33.6'sının oto-bakım ve tamirinde, % 30.7'sinin kuaförlük iş kolunda, % 11.5'inin torna-tesviye iş kolunda çalıştığı görülmektedir. Fırat (1998)'in yaptığı çalışmada araştırma kapsamındaki çalışan çocukların % 33.8'i tekstil/konfeksiyon iş kolunda, % 25.7'si oto-bakım tamir iş kolunda, % 17.4'ü metal iş kolunda çalışmaktadır. Gerek bu çalışmada, gerekse Fırat (1998)'in araştırmasında oto-bakım tamir iş kolunda çalışan çocukların fazlalığı dikkati çekmektedir. Oto-bakım tamiri gibi riskli işlerde çocukların çalışma oranının yüksek olması düşündürücüdür. ILO ve MEB'in ortaklaşa yaptığı bir çalışmada (1997), ankete katılan 19883 çırak öğrencinin % 23.7'si motor iş kolunda, % 17.3'ü ağaç işlerinde, % 17.1'i metal işlerinde, % 15.4'ü elektrik iş kolunda çalışmaktadır.

İşyerlerinin % 73.8'i mikro ölçekli (1-9 işçi kapasiteli), % 17.8'i küçük ölçekli (10-49 işçi kapasiteli) kapsamdadır. Çocukların neredeyse tamamına yakınının mikro ve küçük ölçekli işyerlerinde çalışmaları genel literatür bilgileri ile uyumlu olup beklenen bir sonuçtur. Türkiye'de 1999 yılında meydana gelen iş kazalarının % 72.4'ü sigortalı sayısının 50'nin altında olduğu küçük işyerlerinde gerçekleşmiştir (Pala, 2000).

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 73.6'sı kesici-delici aletlerle, % 35.2'si ise boya-tiner gibi uçucu maddelerle çalışmaktadır. Tehlikeli malzeme kullanımının yaygın olması kazalara neden olabilmektedir. Bu nedenle iş yerlerinde kişisel koruyucu malzeme kullanmanın gerekliliği özenle anlatılmalı ve sürekli olarak izlenmelidir.

İşyerlerinin % 60.6'sında kişisel koruyucu malzeme kullanılmasının gerekli olduğu öğrenciler tarafından ifade edilmektedir. Kaplan (1995)'in yaptığı

çalışmada iş yerlerinin tümünde kişisel koruyucu malzeme olmadığı ifade edilmektedir. % 72.1'inde iş eldiveni, % 76.8'inde iş gözlüğü, % 53.6'sında maske, % 37.3'ünde kulak tıkacı, % 27.0'ında kask bulunmadığı bildirilmektedir.

Kişisel koruyucu malzemelerin büyük oranlarda iş yerlerinde olmaması ve kullanılmaması iş kazalarına davetiye çıkarmaktadır. Nitekim ileride de ifade edileceği üzere iş kazası ve kişisel koruyucu malzeme kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu araştırma bulgusu olarak bu çalışmada yer almaktadır. Öğrencilere iş kazaları ve koruyucu malzeme kullanımı arasındaki ilişkiyi vurgulayan eğitimlerin verilmesi ve bilinçlendirilmelerinde yarar görülmektedir.

5.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazaları, Sonuçları ve Çeşitli Etmenlerle İlişkilerine Ait Bulguların Tartışılması

Öğrencilerin geçirdikleri iş kazaları 01.01.2003 tarihinden anketi doldurdukları tarihe kadar (ortalama altı ay) geçen dönemde incelenmiştir. Bu süre zarfında hiç kaza geçirmeyen öğrencilerin oranı % 28.6'dır. Bir veya daha fazla iş kazası geçirenlerin oranı % 71.4'dür. Karadağ (1993)'in yaptığı araştırmaya göre çocuk işçilerin iş kazası geçirme oranları % 48'dir. Araştırma kapsamındaki M.E.M. öğrencilerinden % 24.5'inin bir kez kaza geçirdiği, % 12.9'unun iki kez kaza geçirdiği, % 11.2'sinin üç kez kaza geçirdiği, % 22.8'inin dört ve üzeri kaza geçirdiği görülmüştür.

2002 yılı verilerine göre 14 yaşın altında 44; 19 yaşın altında 647 çocuk iş kazasına uğramıştır (www.ssk.gov.tr, 17.11.2003). Ekim-1999 Çocuk İşgücü anketi sonuçlarına göre; Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan çocukların iş kazası veya çalışma ortamından kaynaklanan hastalıklara maruz kalıp kalmadıkları incelendiğinde, çocukların % 1.6'sının bir iş kazası veya meslek hastalığı geçirdiği görülmektedir. Bir iş kazası veya meslek hastalığı geçiren çocuklarda ilk sırayı % 26.1 ile "kırık-çıkık", ikinci sırayı % 19.5 ile "burkulma-incinme", üçüncü sırayı ise % 15 ile "enfeksiyon hastalıklarının" aldığı görülmektedir. Yukarıdaki tüm ifadelerden anlaşılacağı üzere, çalışan çocukların iş

koşullarından kaynaklanan çeşitli riskler ve fiziksel zorluklarla karşı karşıya kaldığı ifade edilebilmektedir.

Fırat (1998)'in yaptığı çalışmada çocuk işçilerin iş kazası geçirme oranı % 39.6'dır. Fırat, “şimdiye kadar” diyerek kaza geçirme konusunda bir zaman sınırlaması getirmemiştir. MEB ve ILO' nun (1997) yaptığı ortak çalışmaya katılan çocuk işçilerin % 49.5'inin hiç iş kazası geçirmediği, % 30.6'sının doktora gitmeyi gerektirmeyen küçük yaralanmalar geçirmiş oldukları, % 15.9'unun ayakta tedavi gerektiren türde iş kazası geçirmiş oldukları, % 4.0'ının ise hastanede yatarak tedavi gerektiren iş kazası geçirmiş oldukları belirlenmiştir.

Ayrıntılı bir iş kazası sınıflama formu oluşturulmuş olması, araştırmacının veri toplama süreci boyunca öğrencilere nezaret etmesi, iş kazası tanımının yapılması ve anımsama zorluğunu devreden çıkarmak için 1.1.2003 tarihinden sonra geçirilen iş kazalarının dikkate alınması, diğer araştırmalara göre bu araştırmada iş kazası geçirme oranlarının daha yüksek çıkmasına neden olmuş olabilir.

Çocuk işçilerin başlarına gelmesi en olası iş kazasının ne veya neler olduğu, neden kaynaklandığı, nelere dikkat edilmesi gerektiği, alınacak önlemlerin neler olduğu konusunda araştırma yapılması yerinde olacaktır. Bunların yapılması çocuk işçilerin iş kazasına uğrama sıklığının azaltılmasına yardımcı olabilir. İş kazasına yol açan olası nedenler arasında, işin çocuğun fiziksel ve zihinsel kapasitesinin üzerinde olması, tekdüzelik göstermesi, yapılan işin gerektirdiği ölçüde enerji sağlayacak besinlerin alınamaması dikkate alınmalıdır.

Araştırmaya katılan 703 öğrenci bu süre içinde toplam 1430 iş kazası geçirmiş olup, öğrenci başına düşen iş kaza oranı 2.03'tür.

Çocukların çalışma yaşamında geçirdikleri iş kazaları onların genç yaşta ruhlarında ve bedenlerinde taşıyacakları bir iz olarak kalmaktadır. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasıyla iş kazalarının önüne geçmek olasıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin geçirdikleri iş kazaları incelendiğinde; % 43.6 ile makinelerin neden olduğu iş kazalarının ilk sırada olduğu görülmektedir. Makinelerin neden olduğu kazalarda “makinede çalışırken kesik-sıyrık” gibi oluşan yaralanmalar % 11.0 iken, “makine veya aletle çalışırken çapak, talaş vb. nin sıçramasının neden olduğu” yaralanmalar % 3.2, kombine nedenlerin oranı ise

% 27.9'dur. % 22.7 ile düşmelerin neden olduğu iş kazaları ikinci sırada gelmektedir. Bunları % 10.1 ile yük kaldırma sonucu olan kazalar ve % 7.5 ile yanıklar izlemektedir. Öğrencilerin maruz kaldıkları iş kazalarının nedenlerine bakıldığında çoğunun etkili ve dikkatli önlemlerle önlenebileceği ifade edilebilir. ABD'de yapılan araştırmalarda 1993 yılında 18 yaşın altında 68 çocuğun iş kazaları sonucu öldüğü ve bu gruptaki gençlerin yaklaşık ¼'ünün "motorlu araçların kullanımı sırasında" oluşan kazalar sonucu yaşamlarını yitirdikleri bildirilmektedir (Çilingir, 1997).

MEB ve ILO (1997)'nin çalışmasında çocuk işçilerden alınan bilgiye göre son beş yıl içinde meydana gelen 23 iş kazasında 26 çırağın yaşamını kaybettiği, yine 28 kaza sonucunda 33 çırağın malulen emekliye sevk edildiği, 44 kaza sonucunda 56 çırağın fiziksel özürlü duruma düştüğü belirlenmiştir. Ağır (1996)'ın yaptığı araştırma kapsamındaki çalışan çocukların % 38.5'inin çalıştığı süre içerisinde bir iş kazası geçirdiği, geçirilen iş kazalarının % 6'sının organ kopması, % 8.3'ünün elektrik çarpması, % 5.3'ünün ağır, % 80.4'ünün hafif yaralanma şeklinde olduğu görülmektedir. Aynı araştırmaya göre ölümcül iş kazalarının metal işleri, ağaç işleri ve motor iş kollarında daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bu sonuçlardan endüstriyel mesleklerde iş kazalarına daha çok rastlandığı ifade edilmektedir.

Ağır (1996)'ın çalışmasında çocuk işçilerin geçirdikleri iş kazalarının daha çok freze (% 27.0), torna tezgahı (% 21.8) ve planyada (% 10.5) meydana geldiği belirtilmektedir.

Çilingir (1997), pek çok iş kazasının yorgunluğa bağlı dikkat azalması sonucu ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu nedenle çocuk işçilerin çalışma sürelerinin düzenlenmesine özel bir önem verilmelidir. Ülkemizde çalışma süreleri açısından çocuk işçiler aleyhinde bir tablo sergilenmektedir. Çocuk işçilerin yaklaşık % 86'sı günde 7.5 saatin üzerinde çalışmakta ve yine aynı oranda çocuk haftada 45 saatin üzerinde çalışmaktadır.

Kocaeli M.E.M. öğrencilerinin geçirdikleri iş kazaları sonucunda % 11.6'sı üç günden az, % 3.9'u sekiz gün ve üzeri iş göremez duruma gelmişlerdir. Ortalama altı ay ile sınırlandırılan iş kazaları sonucunda "kalıcı sakatlık" oluşanların oranı % 1.7'dir. Küçük çocukların daha yaşamlarının başında kalıcı sakatlıklarının oluşması hem onlar hem de içinde buldukları toplum için çok büyük bir kayıp

olmaktadır. Sağlıklı diğer insanlara göre yaşam savaşına bir adım geriden başlamaları üzücü bir durumdur. Çocuğun yitirdiği en önemli değeri sağlığı olmaktadır.

Geçirilen iş kazalarının SSK'ye bildirilme oranı % 14.4'dür. Bildirilip bildirilmediğini bilmeyenler de olumsuz olarak alınır, geçirilen iş kazalarının % 75.6'sı SSK'ye bildirilmemekte ve kayıtlara girmemektedir. Gerek dünyada gerekse ülkemizde ne yazık ki sistemli ve düzenli bir bilgilendirme olmayışı yüzünden iş kazaları ve meslek hastalıkları hakkında güvenilir ve yeterli bilgiye ulaşamamaktadır. SSK istatistiklerinde yer alan verilerin tümü sigortalı olarak çalışanlara ilişkindir. Oysa SSK istatistiklerinin Türkiye geneli toplam istihdamının ancak % 25.7'sini kapsadığı bilinmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre dünyada da çok sayıda iş kazasının çeşitli nedenlerle kayıtlara geçmediği tahmin edilmektedir (Armağan ve ark. 2002).

Araştırma kapsamındaki öğrencilere iş kazası sonrası verilen ilk yardım hizmetleri incelendiğinde, iş kazası sonrası öğrencilerin % 22.3'üne hiç yardım yapılmadığı saptanmıştır. Belki bu, öğrencilerin geçirmiş oldukları iş kazalarının basit sıyrık veya kesikler olmasından kaynaklanabilir. Eczane ve özel sağlık kuruluşuna gidenlerin % 15.1 olan toplam oranı, % 10.9 gibi az bir orandaki öğrencinin SSK dispanserine gönderilmesi ile karşılaştırıldığında, bu durum iş yerlerinin yasal sorumluluklardan kaçmaya çalışması olarak yorumlanabilir.

Kocaeli M.E.M. öğrencilerinin geçirdikleri iş kazası sıklığını etkileyen çeşitli etmenler incelendiğinde, öğrencilerin geçirdikleri kaza sayıları ile gece çalışmaları arasında 0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. "Ara sıra gece çalışanların" iş kazasına maruz kalma oranının yüksek olduğu görülmektedir. Gün boyu çalışan çocukların yorulduğu, iş yerindeki çalışmanın geceye sarkması ve günlük çalışma süresinin uzaması ile birlikte, dikkatsizlik, yorgunluk, bıkkınlık gibi etmenlerinde iş kazası riskini arttırdığı söylenebilir.

Öğrencilerin koruyucu malzeme kullanmanın gerekliliğine inanmaları ile iş kazalarının sayısı arasında istatistiksel olarak 0.01 düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. "Evet, koruyucu malzeme kullanmaya gerek var" diyen öğrencilerde iş kazası geçirme sayısının fazla olduğu dikkati çekmektedir. Çıkan sonuç, iş kazasına çok uğrayan öğrencilerin kişisel koruyucu malzeme kullanmanın önemini

daha iyi kavradıkları, bu konuda yaşadıkları kaza deneyimleri ile birlikte koruyucu malzeme kullanımının gerekliliğine inandıkları şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin çalıştıkları iş kolları ile kaza sayıları arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($p>0.05$). Fırat (1988)'in yaptığı bir araştırmada çocukların iş kollarına göre geçirdikleri iş kazalarında, oto-bakım tamiri (70 kaza) birinci sırada gelmekte, metal işleri (33 kaza) ikinci sırada, tekstil iş kolu (31 kaza) ise üçüncü sırada yer almaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 65.3'ü işyerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim almışlardır. Bu eğitimin, % 26.7'si ustaları tarafından, % 23.2'si M.E.M öğretmenleri tarafından verilmiştir. Öğrencilerin % 34.7'si ise böyle bir eğitim almamıştır. Bu eğitim ile iş kazası geçirme sıklığı arasında .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Eğitim alan öğrenciler daha az iş kazası geçirmişlerdir. Bu sonuç iş kazalarının önlenmesinde eğitimin önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sigara kullanma alışkanlığı ile iş kazası geçirme sıklığı arasında da .05 düzeyinde anlamlı bir ilişki mevcut olup, sigara içmeyenlerde iş kazası geçirme sıklığı daha azdır. Ülkemizde son yıllarda yapılan araştırmalarda, Zonguldak'ta 1996'da, Çıraklık Eğitim Merkezi son sınıfta öğrenim gören ve oto yan sanayi sitesinde çalışan 11-15 yaş çocuklarda sigara içme % 45.9'dur. Denizli'de 1998 yılında Çıraklık Eğitim Merkezi'nde okuyan 13-17 yaş arasındaki çıraklarda sigara içme prevalansı % 44.8'dir (Varol ve ark. 2002). Bu değerler Kocaeli M.E.M. öğrencilerindeki sigara kullanım oranları ile benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin; cinsiyet, oturdukları yer, öğrenim durumları, aile birey sayısı, çalışmaya başlama yaşı, günlük çalışma süresi, çalıştıkları işyeri büyüklüğü, işyerindeki konumu, toplam çalışma süresi, yıllık izin kullanma, düzenli olarak sağlık kontrolünden geçme ve sigortalı olarak çalışma ile iş kazası geçirme sıklığı arasında ise anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($p>0.05$).

Öğrencilerin % 81.1'i M.E.M'de iş kazaları ile ilgili ders görmüşlerdir. M.E.M'de iş kazaları dersi zorunlu bir ders olduğundan bu dersi almadıklarını söyleyen % 18.9'luk öğrenci grubu muhtemelen bu dersi ileriki sınıflarda alacaklardır.

Genel olarak öğrencilere iş güvenliği, iş kazaları ile ilgili bilgilerin verilmesi, öğrencilerin iş kazalarının azaltılmasında yardımcı olabilir. Öğrenciler bu konularda bilgilendirilirse kişisel koruyucu malzemeleri daha çok kullanır, iş yerindeki tehlike ve risklerle ilgili önceden önlem almaları mümkün olabilir. M.E.M. öğrencilerinin düzenli olarak sağlık kontrolünden geçmeleri de sağlanmalıdır.

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Çalışma yaşamında yetişkinleri etkileyen tüm olumsuz etmenler büyüme çağındaki çocukları fazlasıyla etkilemektedir. Aslında çocukların bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı gelişebilmeleri, gelişme süreçlerini tamamlayabilmeleri için bu dönemi çalışma yaşamı dışında geçirmeleri gereklidir. Ancak çocuklar bu önemli gelişim dönemlerinde çeşitli nedenlerle çalıştırılmaktadır. Çalışma yaşamına itilmiş çocukların geçirdikleri iş kazalarının oluş nedenleri, tekrarlanma sıklığı, çalışma koşulları, iş kazasını hazırlayan risk faktörlerini ortaya koymak ve bunların sonucunda çocukları iş kazalarından koruyucu önlemler için getirilebilecek önlemleri belirlemek açısından yapılan araştırma sonuçlarından yararlanılabilir.

6.1. Sonuçlar

Araştırmayla elde edilen başlıca sonuçlar şunlardır:

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu erkek ve ortaokul eğitimi almıştır.
2. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim seviyesi düşüktür ve çoğunluğun aile fert sayısı 4-6 arasında değişmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri düşüktür.
3. Öğrencilerin babalarının büyük bir çoğunluğu özel sektörde ücretli olarak çalışırken, annelerinin neredeyse tamamı gelir getirici bir işte çalışmamaktadır. M.E.M. öğrencilerinin ailelerinin % 47.1'i açlık sınırının altında gelire sahip yoksul ailelerdir.
4. Öğrenciler genelde iş öğrenmek-meslek sahibi olmak için erken yaşta çalışmaya başlamakta ve günlük çalışma süreleri yasal sınırları aşmaktadır. Araştırmaya katılan her beş öğrenciden biri işyerinde sigortasız olarak çalıştırılmaktadır. Geceleri de çalıştırılan öğrencilerin % 35.1'i hiç yıllık izin kullanmamaktadır. Bütün bunlar dikkate alındığında çocuk emeğinin sömürsünün devam etmekte olduğu söylenebilir.

5. Öğrenciler daha çok oto bakım-tamir ve kuaför iş kollarında çalışmaktadır. Çalışılan iş yerlerinin % 73.8'i mikro ölçeklidir (1-9 işçi kapasiteli).
6. Öğrencilerin iş yerlerinde kullandıkları malzemelerin başında kesici-delici aletler ve boya-tiner gibi uçucu maddeler gelmekte, iş yerlerinin % 60.6'sında kişisel koruyucu malzeme kullanımının gerekli olduğu öğrenciler tarafından ifade edilmektedir.
7. Öğrencilerin % 71.4'ü 01.01.2003 tarihinden itibaren yaklaşık altı aylık dönemde bir veya daha fazla iş kazası geçirmişlerdir. Araştırmaya katılan 703 öğrenci bu süre zarfında toplam 1430 iş kazası geçirmiş olup, öğrenci başına düşen iş kazası sayısı 2.03'tür.
8. Araştırmaya katılan öğrencilerin geçirdikleri iş kazalarında ilk sırayı makinelerin neden olduğu kazaların, ikinci sırayı ise düşmelerin neden olduğu kazaların aldığı görülmektedir. Bunları yük kaldırma sonucu oluşan kazalar ve yanıklar izlemektedir.
9. İş kazası geçiren öğrencilerin % 11.6'sı üç günden az, % 3.9'u sekiz gün ve üzeri iş göremez duruma gelmişlerdir. İş kazası geçiren öğrencilerin % 1.7'sinde kalıcı sakatlık oluşmuştur. Geçirilen iş kazalarının % 14.4'ü SSK'ye bildirilmiştir.
10. Geçirilen iş kazası sonrası genelde iş yerinin olanakları ile ilk yardım yapıldığı, SSK hastanesi veya dispanserine gidenlerin oranının az olduğu görülmüştür.
11. Araştırmaya katılan öğrencilerin tamamına yakını M.E.M.'de iş kazaları ve iş güvenliği ile ilgili ders görmüşlerdir.
12. Öğrencilerin geçirdikleri iş kazası ile gece çalışmaları, kişisel koruyucu malzeme kullanımının gerekliliği ve iş yerindeki tehlike ve riskler hakkında eğitim almaları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.01$). "Evet, ara sıra gece çalışıyorum" diyenlerde, eğitim almayan öğrencilerde ve "kişisel koruyucu malzeme kullanmaya gerek var" diyen öğrencilerde kaza sayısı daha fazladır.

6.2. Öneriler

1. Çocuk çalışmasının önlenmesi, işsizliğin ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderilmesi ile olasıdır.
2. Eğitimin tüm düzeylerde eşit, ücretsiz ve devlet tarafından sunulması, ilköğretimin zorunlu ve sekiz yıl olması çocuk işçiliğinin önlenmesini sağlayabilecek diğer bir yaklaşımdır.
3. İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetleri her ölçekteki üretim birimlerini kapsayacak şekilde genişletilmelidir.
4. İşyerlerinin çalışma koşulları incelenerek, iş kaza sayısının çok olduğu iş kollarında iş kazası veya meslek hastalıklarını hazırlayan riskler ortaya konulabilir. Bu konuda ilgilileri bilinçlendirmek için eğitimler düzenlenebilir.
5. İşyerlerinde olası iş kazalarından korunma ve kaza sırasında yapılabilecek ilk yardımı anlatan bir şema hazırlanarak işyerinin uygun bir yerine asılmalıdır. Ayrıca yangın ihbar, polis imdat, tıbbi acil yardım telefonları da işyerlerinde herkesin görebileceği bir yere asılmalıdır.
6. İşyerlerinde kişisel koruyucu malzemelerin kullanılmama nedenleri araştırılmalı ve araştırma sonuçlarına göre önlemler alınmalıdır.
7. İşyerlerinde kişisel koruyucu malzeme bulundurma ve kullanma için yasal denetimler yapılmalı ve bunları teşvik edici eğitim programları hazırlanmalıdır.
8. Geçirilen iş kazalarının SSK'ye bildirilmesi yetersiz olduğundan denetimlerin arttırılması ve daha düzenli yapılmasına çalışılmalıdır. Yeterli denetimin yanı sıra cezaların da daha caydırıcı olması gerekmektedir.
9. İşyerlerinde çalışanlara Tabip Odası, SSK hastanesi vb. kuruluşlar tarafından iş kazasından korunma, işyerindeki tehlike ve riskler konusunda eğitim ile ilk yardım sertifika programları düzenlenmelidir.
10. Çıkraklık eğitimine başlamak isteyenlerden öncelikle mesleğin gerektirdiği sağlık şartlarına sahip olup olmadıklarını saptama amacına hizmet edecek şekilde bir sağlık raporu istenmeli ve eğitime başladıktan sonra da düzenli sağlık taramaları yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- AĞIR, A. (1996). Metalden Eşya İmal Eden Atölyelerde Çalışan 12-19 Yaş Grubu Çıracak İşçilerin İş Kazaları Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AKBULUT, T. (1982). İşçi Sağlığında Durum Saptaması Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*. 45: 512-519, İstanbul.
- AKSAKOĞLU, G. (2001). Sağlıkta Araştırma Teknikleri ve Analiz Yöntemleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını. s:236-244, İzmir.
- ARMAĞAN, E., PALA, K., AYDIN, N., TÜRKKAN, A., AYTEKİN, H. (2002). Uludağ Üniversitesi Hastanesi Acil Servisine Başvuran İş Kazası ve Mesleki Zehirlenmelerin Değerlendirilmesi. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. S:10, s:13. Türk Tabipleri Birliği Yayını, Ankara.
- CANBAZ, S. (2003). Samsun Çıracaklık Eğitim Merkezi'ne Devam Eden Çıracakların Sosyo-Demografik ve Çalışma Yaşamı Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. S:13, s:34. Türk Tabipleri Birliği Yayını, Ankara.
- CENTEL, T. (1997). Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çalışan Çocuklar ve Türkiye. *Kamu-İş Dergisi*, cilt:4, sayı:2.
- CÜCELOĞLU, D. (1993). İyi Düşün Doğru Karar Ver: Etkili Yaşamın Temel Boyutları Üzerine Yakup Beyle Söyleşiler. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- ÇİLİNGİR, C. (1997). Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları, Sağlık Sorunları. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayını. s.75-90.
- DABAK, Ş. (1992). Samsun İli Sanayi Bölgesinde İş Kazası Görülme Sıklığı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. 19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, Samsun.
- DERRIEN, J.M. (1994). Çocuk Çalıştırılması ile İlgili Politika Hazırlanması ve İş Denetimi. ILO Yayınları, Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1999). Türkiye'de Çalışan Çocuklar. T.C. Başbakanlık DİE Yayını, Ekim, s.45-69, Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, (2002). Hanehalkı İşgücü Anketi. www.die.gov.tr/TURKISH/SON_IST/ISGUCU/12.11.2002ie.html. 12.01.2003.
- DOĞAN, İ. (2001). Çocuk Hakları Açısından Türkiye'de Çocuk Olgusu. *Milli Eğitim Dergisi*, MEB Yayını. Sayı:151, Ankara.
- DUYAR, İ., ÖZENER, B. (2003). Çocuk İşçiler Çarpık Gelişen Bedenler. Ütopya Yayınevi, Ankara.
- ENGELS, F. (1974). İngiltere'de Emekçi Sınıflarının Durumu. (Çeviren Emre O.) Gözlem Yayınevi, İstanbul.

- FIRAT, M. (1998). 15 Yaş Altı Çalışan Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Okuyan Çocukların Sağlık ve Sosyal Yönden Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- FİŞEK, G. (1993). Çocuklar çiçektir, ya çıraklar?. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Fişek Vakfı Yayını. Sayı:8, s:2-7, Ankara.
- FİŞEK, G. (1993). Çocuk İşçilerin Mediko-Sosyal Sorunları Araştırması. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Fişek Vakfı Yayını. Sayı:8, s:29, Ankara.
- FİŞEK, G. (1998). Çalışma Koşullarının Çalışan Çocuklara Getirdiği Yük. 27-29.Mayıs.1998, 6.Ergonomi Kongresi, Ankara.
- FİŞEK, G. (2002). Gelişmekte Olan Ülkelerde Çocuk İşçilik Sorunu ve Müdahale Programları. www.fisek.org.tr. 10.12.2002
- FİŞEK, G. (29 October 2002). [agf@fisek.org.tr]. Permission. Alıcı: [hakangecer@gmx.net].
- FORASTIERI, V. (2002). Children at Work: Health and Safety Risks. ILO-Child Labour Collection (second edition), Geneva. International Labour Office.
- GANDER, M., GARDINER, H. (1993). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Yayına Hazırlayan: Bekir Onur. İmge Kitabevi, Ankara.
- GÖKLER, B. (1995). Çalışan Çocuklarda Çocuk Kimliğini Yeniden Oluşturmak. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Fişek Vakfı Yayını. Sayı:22, s: 33-35, Ankara.
- GÖKBAYRAK, Ş. (2003). İngiltere’de Çalışan Çocuklar ve İş Kazaları. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayını. Sayı:70, s:2, Ankara.
- GREENLEAF, B.K. (1978). Children through the Ages. New York: McGraw-Hill.
- HANÇERLİOĞLU, O. (2001). Toplum Bilim Sözlüğü, s:75, İstanbul.
- KARABULUT, Ö. (1996). Türkiye’de Çalışan Çocuklar. Friedrich Ebert Vakfı Yayını, s:6-11.
- KARADAĞ, A. (1993). Oto Sanayi İş Kolunda Çırak Olarak Çalışan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalışma Koşulları, İş Kazaları, İş Güvenlikleri ve Sosyo-ekonomik Durumlarının İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KAPLAN, S. (1995). Mobilya İmalat Atölyelerinde Çalışan 12-19 Yaş Grubu Çırak İşçilerin İş Kazaları Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniv. Fen Bil. Enst. Kazaların Çevresel ve Teknik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Ankara.
- KUTLUAY, B. (1993). Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC). *Çalışma Ortamı Dergisi*. Fişek Vakfı Yayını. Sayı:8, s:43, Ankara.
- MEB - ILO. (1997). Çalışma Hayatı ve Mesleki Eğitim Sisteminde Çıraklık Eğitimi Araştırması. Ankara.
- MÜFTÜ, G. (2001). Çalışan Çocuklar. *Milli Eğitim Dergisi*, MEB Yayını. Sayı:151, Ankara.
- NEYZİ, O., ERTUĞRUL, T. (1998). Pediatri. 2.Baskı. Cilt 1. Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.

- ORHUN, H. (1993). İş Kazalarının İncelenmesi. *İş Hekimliği Ders Notları*. s:245-255. TTB yayını, Ankara.
- Özgür Politika Gazetesi, 12.06.2002.
- PALA, K. (2000). Türkiye’de İşçi Sağlığında Durum. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. S:3, s:9. Türk Tabipleri Birliği Yayını, Ankara.
- PLUMB, J.H. (1976). The Great Change in Children. In Rethinking Childhood ed. A. Skolnick Boston: Little, Brown.
- RAMONET, I. (2002). Çocuk İşçiler. *Çalışma Ortamı Dergisi*. Mayıs-Haziran 2003. Sayı:68. s:22. Çeviren: Asena Sarvan.
- RUDY, D., KUROWSKI, K. (1998). Aile Hekimliği, cilt:3, s:713. Turgut Yayıncılık ve Tic.A.Ş., İstanbul.
- RUNYAN, C.W., ZAKOCS, R.C. (2000). Epidemiology and Prevention of Injuries Among Adolescent Workers in the United States. *Ann. Rev. Public Health*. 21: 247-269.
- SABUNCU, H. (1996). İş Kazaları. *İşyeri Hekimliği Ders Notları*, 1.Basım. s:213-226. TTB yayını, Ankara.
- SENEMOĞLU, N. (2001). Çocuk Hakları, Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, MEB Yayını. Sayı:151, Ankara.
- SERTER, N. (1997). Sanayi Bölgelerinde Çalışan Çocukların Sorunları-Sosyo-ekonomik sorunlar.Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayını. s:7-21.
- SHAH, P.M. (1993). Çalışan Çocuklara Verilen Sağlık Hizmetinde Farklı Yaklaşımlar. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Fişek Vakfı Yayını. Sayı:8, s:20, Ankara.
- SILVA, M.L. (1993). Kentsel Yoksulluk ve Çocuk Emegi: Şili’de Çocuk Emeginin İncelenmesi. *Çalışma Ortamı Dergisi*, Fişek Vakfı Yayını. Sayı:11, s:16-21, Ankara.
- Sosyal Sigortalar Kanunu. (2001). Son değişikliklerle sosyal sigortalar kanunu, Kare yayınları, İstanbul.
- T.C. Anayasa Kitapçığı (2001).
- UNICEF (2003). The State of the World’s Children, Report, 2003. www.unicef.org.
- VAROL, G., EKUKLU, G., TOKUÇ, B., ESKİOCAK, M., BEYZADEOĞLU, SALTİK, A. (2002). Edirne Mesleki Eğitim Merkezi’nde Eğitim Gören Çıracak Öğrencilerin Sigara Kullanımları ve Beslenme Durumunun Değerlendirilmesi. *Çevre ve Çocuk Sağlığı, Uluslararası Çevre ve Çocuk Sağlığı Sempozyumu*, İstanbul.
- YILMAZ, G. (2003). İş Sağlığı ve Güvenliğinin Tarihi Gelişimi. www.isguvenligi.net/yazi.php?yazi-id=34.

www.cgym.meb.gov.tr, 26.5.2003

www.die.gov.tr, 12.01.2003

www.disk.org.tr, 22.10.2002

www.ilo.org/public, 20.11.2003

www.ssk.gov.tr, 17.11.2003

www.turkis.org.tr, 14.8.2003

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İş Sağlığı Yüksek Lisans Programı

vgili Arkadaşlar,

Bu anket, İşçi Sağlığı ve Güvenliğine yönelik çalışmalarını belirlemek amacıyla yapılan bir araştırma için uygulanmaktadır.

Bütün soruları mutlaka cevaplayınız. Vereceğiniz bilgiler, kesinlikle gizli tutulacak, herhangi bir kişi veya kuruluşa verilmeyecek, yalnızca bu araştırma için kullanılacaktır. Katkılarınız için şiddetle teşekkür ederim.

Dr. Hakan Geçer
Kocaeli Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

Adınız-Soyadınız :

Cinsiyetiniz : () Kız () Erkek

Doğum Tarihiniz (gün, ay ve yıl olarak) : / / 19....

En son bitirdiğiniz okul : () İlkokul () Ortaokul () Lise
() Endüstri Meslek Lisesi () Diğer. (Belirtiniz).....

Oturduğunuz Yer:

() Şehir Merkezi () Şehir Merkezinde gecekonduda
() İlçe Merkezi () Kasaba
() Köy () Diğer (Belirtiniz).....

Aşağıdaki tabloya anne ve babanızın **eğitim durumunu** işaretleyiniz. (En son bitirdiği okul)

	Anne	Baba
Okur-Yazar Değil		
Okur-Yazar		
İlkokul		
Ortaokul		
Lise		
Üniversite		

Ailenizle ilgili sizin için uygun olan durumu işaretleyiniz :

- () Anne-baba sağ bir arada yaşıyor. () Anne-baba sağ ayrı yaşıyor.
() Anne ölmüş () Baba ölmüş.

Aynı evde siz dahil kaç kişi yaşıyorsunuz ?.....

Ailenizin oturduğu ev kime aittir?

-) Aileye ait () Kira () Lojman

- Babanız gelir getirici bir işte çalışıyor mu?

- () Evet
() Hayır (13.soruya geçiniz)
() İşsiz, iş buldukça çalışıyor(13. soruya geçiniz)
() Emekli(Emekli olanlar aşağıdaki soruları emekli olunan iş üzerinden cevaplayacaklar)

- Babanızın çalıştığı işteki konumu hangisine uymaktadır?

-) Ücretli (Maaşlı) () Kendi hesabına (Belirtiniz).....

-Babanız hangi sektörde çalışmaktadır?

-) Devlet (Kamu) sektöründe () Özel sektörde

-Babanızın mesleği nedir?

-Anneniz gelir getirici bir işte çalışıyor mu?

- () Evet
() Hayır (17. soruya geçiniz)
() İşsiz, iş buldukça çalışıyor (17. soruya geçiniz)
() Emekli(Emekli olanlar aşağıdaki soruları emekli olunan iş üzerinden cevaplayacaklar).

-Annenizin çalıştığı işteki konumu hangisine uymaktadır?

-) Ücretli (Maaşlı) () Kendi hesabına (Belirtiniz).....

-Anneniz hangi sektörde çalışmaktadır?

-) Devlet (Kamu) sektöründe () Özel sektörde

-Annenizin mesleği nedir?

1- Ailenizde sizden başka çalışan kardeşiniz var mı ?

Hayır Evet , kişi

2- Ailenizin toplam aylık geliri ne kadar ? (TL)

3- Çalışma nedeniniz nedir ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

Ev halkının gelirine katkıda bulunmak için Kendi ihtiyaçlarımı karşılamak için
 İş öğrenmek-meslek sahibi olmak için Ailem istediği için
 Diğer (Belirtin) :

4- Sigara içiyor musunuz ? Evet Hayır

5- Yanıtınız EVET ise :

Kaç yaşında başladınız ?
 Günde kaç adet içiyorsunuz ?

6- Alkol kullanıyor musunuz ? Evet Hayır

7- Yanıtınız EVET ise :

Kaç yaşında başladınız ?
 Ne kadar sıklıkla içiyorsunuz ?

- İŞ YAŞAMINA AİT BİLGİLER:

1- Çalıştığınız işyerinin adı :

2- Çalıştığınız işyerinde yapılan iş :

3- İşyerindeki konumunuz : Çıracak Kalfa Usta Diğer

4- Çalıştığınız iş yerinde siz dahil kaç kişi çalışıyor ?

5- Kaç yaşında çalışmaya başladınız :

6- İşe başlarken sizinle sözleşme yapıldı mı ?

Evet Hayır Hatırlamıyorum

7- İşe girerken sağlık raporu aldınız mı ?

Evet Hayır Hatırlamıyorum

2- Ne kadar süredir bu işyerinde çalışıyorsunuz ?

3- Günde kaç saat çalışıyorsunuz ?

4- İşyerinizde geceleri de çalışıyor musunuz?

() Evet, sürekli

() Evet, ara sıra

() Hayır

5- Haftalık çalışma, okul ve tatil günlerinizi aşağıdaki tablodan işaretleyin :

	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Pazar
Çalışma							
Okul							
Tatil							

6- Yılda kaç gün izin kullanıyorsunuz ?

7- İşyerinde sigortalı olarak mı çalışıyorsunuz ?

() Evet

() Hayır

() Bilmiyorum

8- İş yerinde hangi maddelerle çalışıyorsunuz ? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

() Asit-Alkali gibi kimyasal yakıcı maddeler

() Boya- Tiner gibi uçucu maddeler

() Kaynak aletleri

() Kesici-delici aletler

() Pres

() Diğer (Belirtin).....

9- Yaptığınız iş sırasında koruyucu malzeme kullanmaya gerek var mı?

() Evet

() Hayır

() Fikrim yok

10- İş yerinizde kişisel koruyucu malzeme var mı? Kullanıyor musunuz? (Aşağıdaki tabloya işaretleyiniz).

Malzeme	Var-Kullanıyorum	Var-Kullanmıyorum	Yok
Gözlük			
Kulak tıkacı			
Eldiven			
Maske			
Kask (Baret)			
Koruyucu elbise			
Koruyucu ayakkabı			
Önlük			

III- İŞ KAZALARINA İLİŞKİN BİLGİLER

41- 1.Ocak,2003 tarihinden sonra iş kazası geçirdiyseniz türünü ve kaç kere olduğunu aşağıdaki tablodan işaretleyiniz ?

GEÇİRİLEN İŞ KAZASININ TÜRÜ	Lütfen işaretleyiniz (x)
1. DÜŞMELER	
Merdivenden	
Binadan	
Makineden	
Ayağı kayarak	
Bir taşıttan	
2. TAŞIT KAZALARI(İşe giderken ya da iş için giderken)	
Taşıt çarpması	
Taşıt içinde çarpışmadan doğan yaralanmalar	
3. ZEHİRLENMELER	
Kimyasal maddelerden	
Gaslardan	
Şyerinde yenilen gıdalardan	
4. MAKİNELERİN NEDEN OLDUĞU KAZALAR	
Makinede çalışırken herhangi bir organını kaybetme	
Makinede çalışırken herhangi bir yerinden yaralanma(kesik, sıyrık vb.)	
Makinenin yaydığı gürültüden dolayı işitme kaybına uğrama	
Makinenin parça veya dişlilerine herhangi bir organın sıkıştırılması	
Makine veya aletle çalışırken çapak, talaş, makine parçası vb. nin vırçramasının neden olduğu yaralanmalar	
Makine ve eşyalara çarpma sonucu oluşan yaralanmalar	
5. YANIKLAR	
Patlayıcı ve yanıcı maddelerin neden olduğu yanıklar	
Kaynak ve kesme işlerinin neden olduğu yaralanma ve yanıklar	
6. ELEKTRİK ÇARPMALARI	
Makinede çalışırken elektrik çarpması sonucu oluşan yaralanmalar	
Şyerinde makine harici çalışmalarda oluşan elektrik çarpmasına bağlı yaralanmalar	
7. YÜK KALDIRMA SONUCU OLAN KAZALAR	
Ağır bir yük kaldırma sonucu oluşan hasarlar (Bel fitiğı, kas zedelenmeleri...)	
Yüksek bir yerden eşya veya malzemelerin kişi üzerine düşmesi sonucu oluşan yaralanmalar	
8. DİĞER KAZALAR(lütfen aşağıdaki satırlarda belirtiniz)	

1- Geçirdiğiniz iş kazası / kazaları iş göremezliğe neden oldu mu ?

() Hayır

() Evet

Yanıtınız Evet ise aşağıdaki tabloya iş göremezliğinizin süresini işaretleyiniz.

Kaza	İşgöremezlik süresi
1.kaza	
2.kaza	
3.kaza	

1- **1 Ocak 2003 tarihinden bu yana geçirdiğiniz iş kazasının nedeni sizce ne olabilir ?**

(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

eden	1. İş kazası	2. İş kazası	3. İş kazası
şırı çalışma – yorgunluk			
lakine hatası-eskiliği-yetersiz bakım yapılması			
ortamının kötü koşulları (Yetersiz aydınlatma-ürültü-Toz- vb)			
oruyucu malzeme yokluğu			
oruyucu malzeme olmasına karşın kullanmama			
iğer nedenler (Belirtin)			

1- İş kazasını geçirdiğinizde ilk yardım ve tedaviniz nasıl yapıldı ?

kyardım ve Tedavi Şekli	1. İş kazası	2. İş kazası	3. İş kazası
iç yardım yapılmadı			
yerinin olanakları ile yapıldı			
czaneye gidildi			
SK dispanserine/hastanesine gidildi			
ağlık ocağına/Devlet hastanesine gidildi.			
zel sağlık kuruluşuna / özel doktora gidildi			
iğer (Belirtin)			

45- İş kazası sonucunda kalıcı sakatlığımız oluştu mu ?

Evet , (Belirtin)

Hayır

46- Geçirmiş olduğunuz iş kazası/kazaları SSK ya bildirildi mi ?

Evet

Hayır

Bilmiyorum

47- Çalıştığınız işyerindeki tehlikeler ve riskler hakkında herhangi bir eğitim aldınız mı ?

Evet

Hayır

48- Yanıtınız EVET ise bu eğitimi kim verdi ?

Usta

Kalfa

Çırak

Mesleki Eğitim Merkezi Öğretmenleri

Diğer (Belirtin).....

49- Mesleki Eğitim Merkezi' nde İş Kazaları ve İlk Yardımla ilgili bir ders gördünüz mü ?

Evet . Dersin ismi (Belirtin)

Evet. Ayrıca bir ders yok ama öğretmenler başka dersler arasında bu konuları anlattı.

Hayır

50- Düzenli olarak sağlık kontrolünden geçiyor musunuz ?

Evet, ayda bir

Hayır

T.C.
KOCAELİ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.41.00.09.510

KONU: Tez Çalışması

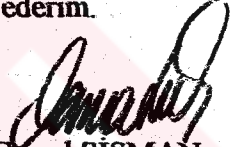
19.12.02* 43310

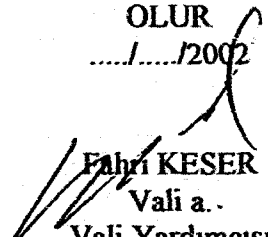
VALİLİK MAKAMINA
KOCAELİ

Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Dr. Hakan GEÇER Kocaeli Meslek Eğitim Merkezinde tez çalışması için anket uygulaması yapmak istediği, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 03.12.2002 tarih ve 464 sayılı yazıları ile bildirilmektedir.

Adı geçen öğrencinin Kocaeli Meslek Eğitim Merkezinde Yüksek Lisans Tez çalışması için anket uygulaması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde tasviplerinize arz ederim.

Cemal ŞİŞMAN
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
...../...../2002

Fahri KESER
Vali a. -
Vali Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Afyon'da tamamladı. 1981 yılında girdiği İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden 1987 yılında mezun oldu. Zorunlu hizmetini Uşak Banaz Kızılcasöğüt Sağlık Ocağı'nda tamamladı. 1991 yılında İzmit Kullar Sağlık Ocağı'na atandı. 2001 yılında Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde yüksek lisans öğrenimine başladı. Halen Kocaeli Üniversitesi Mediko-Sosyal Merkezi'nde hekim olarak görev yapmaktadır.

**T.C. YÜSEFİ İLİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**